

GENÇ İNSAN ve RAMAZAN

DR. FARUK VURAL

Genç İnsan ve Ramazan

Dr. Faruk VURAL

İç dünyalarında Ramazan'ı hissedip duyanlar, Allah'a yaklaşmanın lezzetiyle dopdoludurlar. İftarlar ayrı, sahur-
lar ayrı bir neşveyle coşturur gönüllerimizi. Teravihlerde
cıl cıl olur camiler. Çocukların belli bir saate kadar tut-
tukları oruçlar için mutlaka sahura kalkmak istemeleri ve
annelerini sıkıştırırmaları orucun bir başka tatlı yönüdür.

Başlangıcı rahmet, ortası mağfiret, sonu da günahlar-
dan kurtulma vesilesi olan Ramazan ayı ve orucu değişik
yönleriyle anlatmaya çalıştığımız bu eserin herkese faydalı
olması niyazıyla, Allah yâr ve yardımcımız olsun.

ÖNSÖZ

“O Ramazan ayı ki insanlara bir rehber olan, onları doğru yola götüren ve hakkı batıldan ayıran en açık, en parlak delilleri ihtiva eden Kur’ân o ayda indirildi.”¹

Ramazan sürprizler ayıdır. Bu sürprizler dünyada hissedilemese de âhirette mutlaka görülecektir. Âhirette Ramazan’ın getirisiyle birler bin olacaktır. Dünyamıza nazlı bir misafir gibi gelen mağfiret ayı Ramazan, tekrar geleceğinin ümidiyle bir sene kendisini iştiyakla beklettirir.

Bizim dünyamızda Ramazan çok başkadır. Bir baştan bir başa Ramazan soluklanır, Ramazan yaşanır. Kadir Gecesi’yle duygular ve beklentiler zirveye ulaşır ve bayramla da güzel bir son bulur. Ellerde Kur’ân, dillerde tesbih, şenlenen camiler, nur yüzlü mü’minler ülkemizin uf-kunda ayrı bir derinlikle hissettirir kendini.

¹ Bakara Sûresi, 2/185

BİRİNCİ BÖLÜM

RAMAZAN AYINA DAİR

RAMAZAN NE DEMEKTİR?

Ramazan kelimesi; yeryüzünü topraktan temizleyen yağmur, güneşin şiddetli sıcaklığı, kılıcın ucunun keskinleştirilmesi gibi anlamlara gelir. Bütün bu manalarda Ramazan ayı ve orucunun işlevsel olarak neticesi anlatılmaktadır. Ramazan ayı kişiyi günahlardan temizler, günahları eritir. Bazı dönemlerde sıcak yaz aylarında tutulduğu için ayrı bir zorluğu vardır. Elmalılı Hamdi Yazır “Ramazan” kelimesinin anlamı ile ilgili şunları kaydeder: “Ramazan kelimesi Allah Teâlâ’nın güzel isimlerinden birisidir onun için Ramazan ayı “Allah Ayı” “Şehrullah” “Şehrulahi’l-Muazzam” diye tarif edilir.”

AYLARIN EFENDİSİ RAMAZAN

Allah Teâlâ ibadetleri emrederken zaman dilimi olarak kamerî ayları seçmiştir. Kamerî aylar ise ayın hareketlerine göre hesaplanır. Ramazan ayı da kamerî aylardan birisidir. Kur'ân-ı Kerîm, Ramazan ayını şöyle anlatır ki adı Kur'ân'da ismi geçen tek aydır. Bu da Ramazan ayının değerinin işaretidir: "Oruç sayılı günlerdedir. Sizden her kim o günlerde hasta veya yolcu olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde oruç tutar. Oruç tutamayanlara fidye gerekir. Fidye bir fakiri doyuracak miktardır. Her kim de kendi hayrına olarak fidye miktarını artırırsa bu, kendisi hakkında elbette daha hayırlıdır. Bununla beraber, eğer işin gerçeğini bilerseniz, oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır. O sayılı günler, Ramazan ayıdır. O Ramazan ayı ki insanlığa bir rehber olan, onları doğru yola götüren ve hakkı batıldan ayıran en açık ve parlak delilleri ihtiva eden Kur'ân o ayda indirildi. Artık sizden

kim Ramazan ayının hilâlini görürse, o gün oruca başlasın. Hasta veya yolcu olan, tutamadığı günler sayısınca, başka günlerde oruç tutar. Allah sizin hakkınızda kolaylık ister, zorluk istemez. Oruç günlerini tamamlamanızı, size doğru yolu gösterdiğinden ötürü Allah'ı tazim etmenizi ister. Şükredesiniz diye bu kolaylığı gösterir.”²

Kur'ân-ı Kerîm'de bu özellikleri ile anlatılan Ramazan ayı Peygamber Efendimiz tarafından da günahların affedilmesine sebep olarak anlatılmıştır. Allah Teâlâ her zaman günahları affetmek için vesileler, bahaneler yaratır. Belli ve hususi zamanlar, belli ve hususi mekânlarda yapılan tevbe ve istiğfarların günahların affına vesile olması için katkısı vardır. Ramazan-ı Şerif de günahların affedilme mevsimlerindendir. Hazreti Ebû Hüreyre'den (radıyallâhu anh) rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde şöyle buyurdu: “Büyük günahlardan kaçınıldığı sürece, beş vakit namaz ile iki cuma ve iki Ramazan, aralarında geçen günahlara kefarettir.”³ Ramazan ayı hayır ve bereketin kaynağı bir zaman dilimidir. Bütün hayır ve bereketlerden istifade etmiş bir mü'min sadece Rabbiyle olan münasebetini derinleştirmekle kalmayacak aynı zamanda yaptığı hatalardan da temizlenme imkânı bulacaktır.

² Bakara Sûresi, 2/184-185

³ Müsned, 2, 229

Mukaddes mekânlar gibi, mukaddes zamanlar vardır. Ramazan ayı da bu mukaddes zamanlardandır. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: “Ayların seyyidi, efendisi Ramazan ayı, günlerin seyyidi efendisi de Cuma günüdür.”⁴ “İnsanlar Ramazan ayının büyüklüğünü bilseler bütün senenin Ramazan olmasını isterlerdi.”⁵

⁴ Heysemi, 3, 140

⁵ İbn Huzeyme, 3, 190

ÜMMET-İ MUHAMMED'E AİT BİR AYRICALIK

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisi ve ümmeti için bir oruç ve oruç günleri istiyordu. Ramazan ayında oruç farz kılınınca Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) buna çok sevinmişti. Ramazan ayının gelmesine yakın müjdelerle ashabının dikkatini Ramazan ayının değerlendirmesine çekerti.

Bir defasında şöyle buyurmuştu: "Ramazan ayı gelip çatmıştır. Ramazan ayı mübarek bir aydır. Allah Ramazan ayında orucu farz kılmıştır. Ramazan ayında cennetin kapıları ardına kadar açılır. Cehennem kapıları da sıkı sıkıya kapatılır. Şeytanlar bu ayda zincirlere vurulur. Ramazan ayında bir gece vardır ki bin aydan daha hayırlıdır. Kim onun hayrından mahrum kalmışsa gerçekten çok şeyden mahrum kalmıştır."⁶

⁶ Nesâî, Sünen, 2, 256

Bir başka hadiste de Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: “Ramazan ayı gelip çatmıştır. Ramazan bereket ayıdır. Allah bu ayı rahmetiyle kuşatmıştır. Allah bu ayda rahmetini indirir. Günahları Ramazan hatırına affeder. Dualara cevap verir. Allah Teâlâ bu ayda sizin hayırda birbirinizle yarışınızı seyreder. Meleklerine karşı da kullarının yaptıklarıyla övünür. Allah Teâlâ’ya karşı içinizden hayır sergileyin. Bahtsız kimse bu aya ulaşp da Allah’ın rahmetinden mahrum kalan kimsedir.”⁷

Ramazan ayı ve orucu Efendimiz’e ve ümmetine ait bir ayrıcalıktır. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu şöyle beyan eder: “Ümmetime Ramazan ayında beş husus verilmiştir. Ondan önce başka hiçbir ümmete bunlar verilmemişti. Oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk ü amberden daha güzeldir. İftar vaktinde oruç açınca dek melekler kendilerine istiğfarda bulunur. Allah Teâlâ her gün cennetini süsler ki salih kulları cennette sıkıntı ve eziyet yaşamassınlar. Şeytanların önde gelenleri bu ya da zincire vurulur. Başka zamanlarda buldukları hareket imkânını Ramazan ayında bulamazlar. En son gecede bağışlanırlar.

Ardından ashab-ı kiram sorar:

– Ey Allah’ın Resûlü! Bu söylediğiniz gece Kadir Gecesi midir?

⁷ Kenzü’l-Ummal, 8, 467

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur:

– Gayret eden gayretinin karşılığını görevinin sonunda tastamam alır.”⁸

⁸ Beyhaki, Şuabü'l-İman, 3, 302

ŞEYTANLARIN BAĞLANDIĞI ZAMAN

Ramazan ayında şeytanların insanları aldatmasına izin verilmez. Sevgili Peygamberimiz bir hadislerinde şöyle buyurur: “Ramazan ayı gelince şeytanlar da zincirlere vurulur.”⁹

Hadiste Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) beyan buyurduğu “merede” kelimesi, şeytanın bir sıfatıdır ve inatçılar, direnenler demektir. Demek ki, bütün şeytanlar değil, en inatçı şeytanlar bağlanmaktadır. Belki de büyük şeytanlar ya da önde gelen şeytanlar bağlanmaktadır. Ayrıca hadisten anlayabildiğimiz bir diğer husus da şeytanın tamamen etkisiz hâle getirilmediği, en azgınları zincirlense bile diğer bazı şeytanların belli alanlarda faaliyetlerini devam ettirdiğidir. Şayet oruç tutan bir insan, şeytanların faaliyet alanına girmez ve dikkatli olursa şeytanlar ona yaklaşamaz. Mesela, günahın açıkça işlendiği

⁹ Tirmizi, Sahih, 3, 103

yerler vardır. Buralar şeytanların cirit attığı mekânlardır. İnsan buralara gider günaha girer, eğlenir, kendinden geçer de hatta silahıyla bir adamı vurursa, “Hani şeytanlar bağlanmıştı.” deme hakkı yoktur. Şeytanların Ramazan ayında bağlanması demek sınırlarının daraltılması, tesir güçlerinin azaltılması demektir. İnsan da bu arada dikkatli olmalı, onun sahasına girmemeli ve Ramazan’da büyük bir ivme kazanarak, Ramazan sonrası şeytanların her yanda avını kurup beklediği zamanlar için kulluk adına gerilim elde etmeye çalışmalıdır.

Bir başka hadis ise şöyledir:

“Peygamberimiz Şaban ayının son gününde okuduğu bir hutbede ashabına sesleniyordu:

– Ey insanlar! Büyük ve mübarek bir ay yaklaştı, gölgesi başınıza geldi. Bu öyle bir aydır ki içinde bin aydan daha hayırlı olan Kadir Gecesi vardır. Allah o mübarek ayın gündüzlerinde orucu farz, gecelerinde nafile namazları meşru kıldı. Bu ayda küçük büyük bir hayır yapan insan başka aylarda bir farz eda etmiş gibi sevap alır. Bu ayda yapılan farz başka aylarda yetmiş farz yerine geçer. Bu ay Allah için açlık ve susuzluğun taat ve ibadetin zorluklarına sabretme ve dayanma ayıdır. Sabrın karşılığı da ancak cennettir. Bu ay insanların birbiriyle yardımlaşma ayıdır bu ay mü’minlerin rızkını arttıracak aydır. Bu ayda her kim oruçlu bir mü’mine iftar edecek bir şey verirse yaptığı bu iş günahlarının bağışlanmasına ve Cehennemden

kurtulmasına sebep olur. Oruçlunun sevabından da hiçbir şey eksilmeden onun kadar sevaba kavuşur. Ashab-ı kiramdan bazıları Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem),

– Ey Allah'ın Resûlü! Bazılarımız birilerine iftar verecek bir şey bulamıyor, diye sorunca Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

– Allah Teâlâ bu sevabı süt içirene, hurma verene ya da su içirene verir.”¹⁰

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ramazan ayının gelişi için Recep ayında dua etmeye başlar, şöyle dua ederdi: “Ey Yüce Allah'ım! Allah'ım bizim için Recep ayını, Şaban ayını mübarek eyle ve bizi Ramazan ayına ulaştır.”¹¹

Hazreti Ali de Ramazan ayı geldiğinde şöyle dua ederdi: “Ey Yüce Allah'ım! Ben Sen'den bu ayın hayrını isterim. Bu ayın benim için açılmasını, yardımını, bereketini isterim. Rızkını, nurunu ve zuhurunu isterim. Bu ayın şerinden Sana sığınırım. Bu ayın ardından gelecek şerden de Sana sığınırım.”¹²

¹⁰ Beyhaki, Şuabü'l-Îman, 3, 305

¹¹ Beyhaki, Şuabü'l-Îman, 3, 375

¹² Ebû Davud, Sünen, 13, 278

RAMAZAN GECELERİ

Geceler; melekût âleminin kapılarının aralandığı, semavî birtakım yolların açıldığı ve ötelere ait manzaraların görüldüğü bir zaman dilimidir. Ramazan geceleri ise, bildiğimiz gecelerden çok daha derin ve ukbâ buudlu; gündüzler de o çarpıcı renkliliği ve temkiniyle âdeta bir irade ve azim atmosferi olarak duyulur ve hissedilir. Oruçlu ruhlar, her gece ayrı bir buluşmaya randevuya hazırlanıyor gibi sımsıcak, olabildiğine heyecanlı, fevkalâde yumuşak ve şaşırtacak kadar naziktirler. Gecenin kulluk hayatındaki önemli yerini Kur'ân şöyle seslendirir: "Muhakkak ki geceleyin kalkıp ibadet etmek daha tesirlidir ve Kur'ân okuyuşu bakımından daha düzgün, daha sağlam bir tilavet sağlar."¹³

Gecenin uyanık bir süvarisi olmak en büyük kazançtır. Gecelerin değerlendirilmesi hakkında Allah Resûlü

¹³ Müzzemmil Sûresi, 73/6

(sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: “ Mü'minin şerefi gece kıyamındandır.”¹⁴ Hadisteki şeref, Allah nazarındaki değeri anlamındadır.

Hazreti Ebû Hüreyre (radiyallâhu anh) Peygamber Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu hadisi rivayet etmektedir: “Kim inanarak ve karşılığını bekleyerek Ramazan'ın gecelerini ihya ederse, geçmiş günahları bağışlanır.” Peygamber Efendimiz, bu hadislerinde “ihtisâben” kelimesini kullanmıştır. İhtisâb, gönülden inanıp karşılığını sadece Allah'tan ummak anlamında bir kelimedir. Ramazan'ın gündüzünde oruç tutarak riyadan ve gösterişten uzak bir ibadet yapmışken, gecesinde de riya ve gösterişin karışacağı bir ibadetten Allah'a sığınma tavsiye edilmektedir.

Peygamber Efendimiz Ramazan ayını övdüğü bir hadiste şöyle buyurmuştur:

“Ramazan ayı öyle bir aydır ki, Allah bu ayda orucu farz kılmıştır. Ben de Müslümanlara geceyi ihya etmeyi sünnet kıldım. Kim Ramazan ayını; karşılığını Allah'tan bekleyerek gündüz oruç tutarak ve gecesini ihya ederek değerlendirirse annesinden doğmuş gibi günahlarından sıyrılır. Sonra da şu âyeti okur: “Onların içinde öyle dosdoğru bir cemaat vardır ki, gece saatlerinde Allah'ın âyetlerini okuyarak secdelere kapanırlar.”¹⁵

¹⁴ Hâkim, Müstedrek, 4, 36

¹⁵ Âl-i İmran Sûresi, 3/113

RAMAZAN'IN NAMAZI TERAVİH

Ramazan hayır ve bereket ayıdır. Affedilmeyi umanların da sığınağıdır. Ramazan, teravih namazlarıyla da ayrıcalıklı ve özel bir zamandır.

Teravih kelime olarak, rahatlamak, dinlendirmek manasına gelen “terviha” kelimesinin çoğuludur. Ramazan ayına mahsus olan ve yatsı namazından sonra eda edilen bu ibadetin her dört rekâtının sonunda istirahat için oturulmasına terviha denmiştir. Sonraları, bu kelimenin çoğulu olan teravih, Ramazan gecelerinde yapılan ibadetin, kılınan namazın adı olmuştur.

Teravih namazı Ramazan ayına aittir. Yatsı namazından sonra cemaatle kılınan teravih namazı yirmi rekâttır. Bu namaz, hem erkekler hem kadınlar için sünnet-i müekkededir. Hastalık veya yolculuk sebebiyle oruç tutamayan kimselerin de teravih namazını kılmaları sünnettir. Teravih namazının camide cemaatle kılınması sünnettir.

ve sevabı çoktur. Evde de tek başına veya cemaatle kılınabilir.

Teravih namazı, Peygamber Efendimiz'in sünneti olup aynı zamanda İslâm dininin şiarlarından ve zahiiri alâmetlerinden kabul edilmiştir. Hazreti Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), birçok hadislerinde Ramazan gecelerinde ibadeti teşvik etmiştir: "Kim Ramazan'da inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek, O'nun rızasını kazanmak için kıyam ederse (teravih kılar- sa), geçmiş günahları bağışlanır."¹⁶

Bir başka hadiste de Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Allah, Ramazan ayında oruç tutmanızı farz kıldı. Ben de, Ramazan gecelerinde kıyam etmenizi (teravih namazı kılmanızı) sünnet kıldım. Kim, inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek ihlâsla oruç tutar ve kıyam ederse (teravih namazı kıalarsa), annesinden doğduğu günkü gibi günahlarından temiz hâle gelir."¹⁷

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bizzat sözlü teşvikinin yanında kendisi de ashabına birkaç gece teravih namazı kıldırmıştır. Ancak teravih namazı Allah tarafından farz kılınır endişesi ile devam ettirmemiştir. Hazreti Âişe Annemizden rivayet edildiğine göre, Peygamber Efendimiz, iki veya üç gece mescidde

¹⁶ Buharî, Salâtü't-teravih, 1; Müslim, Salâtü'l-müsafirîn, 174

¹⁷ Nesaî, Sıyam, 40; İbn Mace, İkâme 173; Müsned 1/191

cemaatle teravih namazını kılmış, üçüncü veya dördüncü gece insanların yoğun ilgisini görünce yatsı namazını kıldırıp odasına çekilmiş ve teravihi kıldırmaq için çıkmamıştı. Orada bulunanlar Hazreti Peygamber'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıkacağını umdukları için beklemişler, hatta uyudu ise uyansın diye öksürmeye başlamışlardı, Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), sabah namazı vaktinde mescide çıkıp orada bekleyenlere şöyle buyurdu: "Sizin bu namazı kılma hususunda ne kadar istekli olduğunuzun farkındayım, onu size kıldırmanın da bir engel yok. Fakat teravihin size farz kılınmasından endişe ettiğim için çıkıp kıldırmadım. Şayet farz kılınacak olsa, bunu hakkıyla yerine getiremezsiniz."

CÖMERTLİK VE YARDIMLAŞMA AYI RAMAZAN

Ramazan ayında belli bir süreye sıkıştırılmış yoğun bir ibadet temposu yaşanır. Namaz böyledir, Kur'ân'la meşguliyet böyledir, oruç böyledir.

Ramazan ayında Allah yolunda vermek diye tarif edeceğimiz infak da böyledir. Ramazan ayı cömert olmayı gerektirir. Mademki -hadisin ifadesiyle- “Ramazan ayında yapılan bir farz diğer zamanlara göre yetmiş kat daha değer bulmaktadır.” Bu ay içinde yapılacak bir infak diğer zamanlara göre yetmiş kat daha fazla değer bulacaktır. Sahabeden Abdullah ibn Abbas'dan (radiyallâhu anh) gelen bir rivayete göre Efendimiz'in Ramazan'daki hâlini şöyle anlatmıştır: “Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), insanların en cömerdiydi. Özellikle Ramazan'da Cebrail ile karşılaştıklarında daha da cömert olurlardı. Cebrail, Ramazan ayının her gecesini ona gelir ve Kur'ân'ı onunla mukabele ve müzakere ederdi. Ve Allah Resûlü (sallallâhu

aleyhi ve sellem) Cebrail yanına geldiğinde cömertlikte ve hayır yapmada esen rüzgârdan daha cömert idi.”

Bu hususta Hazreti Âişe Validemiz (radiyallâhu anhâ) ise şöyle demiştir: “Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) diline lanet etmeyi dolamaz yani çok lanet etmezdi. Cebrail ile Kur’ân’ı müzakere ve mukabele edeceği zaman yaklaştı mı hayır işlerinde rüzgârdan daha cömert idi.”

Cömert olmak, ilahi ahlâkla ahlâklanma demektir. Zira Allah Teâlâ kadar cömert kimse yoktur. İsteyen herkese istediğini vermektedir. Hiç liyakatimiz olmadığı hâlde bizlere ihsan ve lütuflarda bulunmaktadır.

Ramazan ayında Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) cömertliği öne çıktığı gibi Allah Teâlâ da daha cömert davranır. Cehennemın kapılarının sıkı sıkıya kapanmasının hikmeti budur. Bir hadiste “Allah merhametli kullarına merhamet eder.” buyrulur. Kim Allah Teâlâ’nın kullarına karşı cömert davranırsa Allah da o kullara cömert davranır.

Namaz yolun yarısına götürür, oruç sultanın kapısına kadar götürür. Sadaka da elinden tutar sultanın huzuruna çıkarır. Bazı ariflere sormuşlar. Oruç niçin farz kılındı? Onlar da şöyle dermiş: “Zengin açlığın tadına varsın ve açları unutmasın.”

Zira Efendimiz Ramazan ayını tarif ederken, “Ramazan yardımlaşma ayıdır.” buyurur. Demek ki iftar sofralarının asıl misafirleri fakirler olmalıdır.

KUR'ÂN RAMAZAN İLE GELDİ

Ramazan ayı Kur'ân ayıdır. Bu ayda Kur'ân'la ilginiz kat kat artmalıdır. Mademki Kur'ân Allah kelmamıdır. Biz de Rabbimizi seviyoruz. O zaman sevdiğimiz Zât'ın kitabını okumalıyız. Televizyon karşısında, internette ya da eğlencelerde geçirdiğimiz zamanları düşünecek olursak Kur'ân'a ayırdığımız vaktin yetersizliği ortaya çıkacaktır. İmam Şafii'nin Ramazan ayında atmış hatim yaptığı söylenir.

Ramazan ayının en önemli hususiyeti Kur'ân-ı Kerîm'in nazil olmaya başlamış olmasıdır. Kur'ân-ı Kerîm miladi 610 yılında Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hira Mağarası'nda iken Cibrail (aleyhisselâm) tarafından vahyedilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de Ramazan ayı tarif edilirken Kur'ân'ın vahyedilmeye başlaması öne çıkarılmıştır. "O Ramazan ayı ki insanlığa bir rehber olan, onları doğru

yola götüren ve hakkı batıldan ayıran en açık ve parlak delilleri ihtiva eden Kur'ân o ayda indirildi.”¹⁸

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ramazan ayı gelince Kur'ân'la daha çok meşgul olurdu. Kur'ân'ın Allah tarafından indirildiği şekilde korunması, âyet ve sûrelerin tertibinin doğru olarak tespit edilmesi ve bunun kontrolü için Hazreti Cibrîl (aleyhisselam) her sene Ramazan ayında, bir rivayete göre Ramazan ayının her gecesinde, Resûl-ü Ekrem'e gelirdi. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kur'ân âyetlerini Cibrîl'e (aleyhisselâm) okurdu ve sonra da onun okuyuşunu dinlerdi.

İşte, Kâinatın İftihar Tablosu ile Cibrîl-i Emin'in Kur'ân-ı Kerîm'i bu şekilde karşılıklı olarak okumalarına “mukabele” denilmiştir. Hem o mukaddes hatıra saygının bir tezahürü olarak hem de Kur'ân'ın Ramazan'da nazil olması ve özellikle bu ayda Kur'ân okumanın kat kat mükâfatlandırılacağına müjdelenmesi sebebiyle, mü'minler Ramazan boyunca camilerde ve evlerde “mukabele” okumayı ve hatimler yapmayı güzel bir âdet hâline getirmişlerdir.

Selef-i salihîn Efendilerimiz Kur'ân'ı her ay bir defa hatmetmeyi ona karşı vefanın alt sınırı kabul etmiş; ayda bir kez onu okumayanın ona karşı vefalı davranmamış ve onu terk etmiş sayılacağını belirtmişlerdir. Bu açıdan,

¹⁸ Bakara Sûresi, 2/185

Ramazan'ın mübarek günlerini değerlendirerek ayda en azından bir defa Kur'ân'ı hatmetmeye kendimizi alıştırmalıyız ki, bu bizim için bir başlangıç sayılsın ve hiç değilse bundan sonra Kelâm-ı ilahîye karşı vefalı olabilelim.

Aslında, bilmeyenler her zaman onu öğrenme ve anlama peşinde olmalı, bilenler de bütün idrak güçlerini onu doğru öğretip doğru ifade etmede kullanmalı ve onun okunup anlaşılmasını daha bir yaygınlaştırmalıdır. Zira o, anlaşılma ve anlatılma için Allah rahmetinin insan akl ü idrakine en büyük hediyesidir. Onu okumayı öğrenip, manasını anlamak hem bir vazife hem de bir kadirşinaslık; anlatmaksa onun nuruna muhtaç gönüllere saygı ve vefanın ifadesidir.

Bu itibarla, Kur'ân okumayı bilmiyorsak, Ramazan-ı Şerif'i vesile yaparak, hemen öğrenme yolları aramalı; Kelâm-ı ilahîyi okuyabiliyor ama anlayamıyorsak, bazı âyetlerin şerhlerini de ihtiva eden bir meale başvurmalı ya da daha da güzeli, ciddi bir tefsir kitabı mütalaa etmeli ve bu bir ayı gerçekten bir Kur'ân ayı olarak değerlendirmeliyiz. Selef-i salihîn efendilerimize tabi olarak, can ü gönülden Kur'ân'a yönelmeli, Kelâm-ı ilahîye karşı kalb kapılarını sonuna kadar açmalı ve "Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kelâmından anlama" hususunda Ramazan'ın kudsiyetine yaraşır bir cehd ortaya koymalıyız.¹⁹

¹⁹ Fethullah Gülen, Ölümsüzlük İksiri, Ramazan'da Mukabele

Peygamber Efendimiz her Ramazan'da bu mukabeleye devam etmiştir. Ruhunun ufkuna yürüdüğü seneye bu mukabeleyi iki kez yapmıştır. Abdullah ibn Abbas bu müzakerenin vaktinin de gece olduğunu haber verir. Onun uzun namaz kıldığı zamanlar Ramazan geceleridir. Sahabeden Ebû Abdullah Huzeyfe İbnü'l-Yemân anlatıyor:

— Bir gece (Ramazan geces) Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkasında namaz kıldım. İlk rekâtta Bakara Sûresi'ni okumaya başladı. Ben içimden "Herhâlde yüz âyet okuyunca rükû eder." dedim. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüz âyetten sonra da okumaya devam etti. Ben yine içimden "Bu sûre ile namazı bitirecek." dedim. O yine devam etti. "Bu sûreyi bitirip rükû eder dedim." etmedi. Sonra Âl-i İmrân Sûresi'ne başladı, onu da okudu. Nisâ Sûresi'ne başladı, onu da okudu. Ağır ağır okuyor, tesbih âyetleri gelince tesbih ediyor, dilek âyeti gelince dilekte bulunuyor, istiâze âyeti geçince Allah'a sığınıyordu. Sonra rükûa gitti. "Sübhâne rabbiye'l-azîm" demeye başladı. Rükûu da aşağı-yukarı ayakta durduğu kadar uzun oldu. Sonra "semiallâhu limen hamideh, rabbenâ leke'l-hamd" dedi ve kalktı. Hemen hemen rükûuna yakın uzunca bir süre ayakta durdu. Sonra secdeye vardı ve "sübhâne rabbiye'l-a'lâ" dedi. Secdesini de aşağı-yukarı kıyamı kadar uzattı.²⁰

²⁰ Müsned, 5, 400

BİN AYDAN HAYIRLI GECE

Zamanlar, kendilerinde meydana gelen önemli olaylarla değer kazanırlar. Allah'ın insanlığa son mesaj olarak gönderdiği Kur'ân-ı Kerîm'in, Ramazan ayında ve Kadir Gecesi'nde indirilmesi Ramazan ayına ve özelde Kadir Gecesi'ne ayrı bir mânâ ve kıymet kazandırmıştır. Yüce Rabbimiz, "on bir ayın sultanı" mübarek Ramazan ayında, bireysel ve toplumsal hayatımıza yönelik maddî ve manevî bereketler ihsan ettiği gibi, âhiretteki kurtuluşumuza yönelik büyük fırsatlar da bahşetmiştir. Bu fırsatların başında Yüce Allah'ın kendi kitabında "bin aydan daha hayırlı" olarak zikrettiği Kadir Gecesi gelmektedir.

Anlam olarak kadir; değer, kıymet ve itibar demektir. Bu geceye Kadir Gecesi denilmesi onun şeref ve kıymetinden dolayıdır. Yüce Rabbimiz Kur'ân'da Kadir Gecesi'ne bir tam sûre (Kadir Sûresi) ayırmıştır. Sûrede mealen şöyle buyrulmaktadır: "Şüphesiz, biz Kur'ân'ı Kadir Gecesi'nde

indirdik. Kadir Gecesi'nin ne olduğunu bilir misin? Kadir Gecesi bin aydan daha hayırlıdır. Melekler ve Ruh o gecede, Rablerinin izniyle her türlü iş için iner de iner. O gece, tan yerinin ağarmasına kadar bir esenliktir.”²¹

Kadir Gecesi ile ilgili Hazreti Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: “Kadir Gecesi'ni Ramazan'ın son on gününün tek gecelerinde arayınız.”²²

Zir ibn Hubeyş diyor ki: “Übey ibn Ka'b'a sordum: Kardeşin Abdullah ibn Mes'ud, 'Yıl boyunca ibadet eden Kadir Gecesi'ne isabet eder.' diyor, dedim. Übey ibn Ka'b dedi ki: 'Allah ibn Mes'ud'a rahmet eylesin. O, insanların Kadir Gecesi'ne güvenmemelerini istemiştir. Yoksa Kadir Gecesi'nin, Ramazan'da, Ramazan'ın da son on günü içerisinde yirmi yedinci gecesinde olduğunu biliyordu.' dedi.”²³

İslâm âlimlerinin çoğunluğunun görüşü Kadir Gecesi'nin Ramazan'ın 27. gecesi olduğu şeklindedir. Diğer taraftan Kadir Gecesi'nin senenin herhangi bir gecesi olabileceği de rivayet edilmiştir. Ebû Hanife bu görüştedir. Bu cümleden olarak yılın her gecesini Kadir Gecesi olarak değerlendirmeye çalışmak gerekir. Sahip olduğumuz ömür sermayelerini Rabb'imizin hoşnut olacağı istikamette kullanmanın önemi büyüktür. Zaman nimeti, Yüce

²¹ Kadir Sûresi, 97/1-5

²² Buhari, Leyletü'l-Kadr, 3

²³ Müslim, Sıyam, 220

Allah'ın biz insanlara bahşettiği en önemli değerlerden biridir. Başlı başına bir değer olan zamanın içini doldurabilmek ve onu daha da kıymetli kılabilmek insana bağlıdır. İyi, hayırlı, faydalı işlerle geçirilen zaman iyi bir biçimde değerlendirilmiş olur. Atalarımızın "Her geceyi kadir bil." sözü bu anlamda ışık tutucudur. Buna göre Yüce Rabb'imizin bahşettiği her gece/her zaman bin aydan daha hayırlı "Kadir Gecesi" gibi bilinmeli ve değerlendirilmeli, içi doldurulmalıdır. Vakti değerli ya da değersiz hâle getiren bir mânâda insanın tutum ve davranışlarıdır. Dünya hayatı, bir ânlık zamandan ibarettir. O hâlde onu, Allah'ın hoşnut olacağı şekilde ve faydalı davranışlarla, insanla geçirmek gerekir.

Kadir Gecesi, değer gecesidir. Allah tarafından değerli kılınmış bir gecedir.²⁴ Bu değer âyette rakamla şöyle ifade edilmiştir: "Kadir Gecesi, bin aydan daha hayırlıdır!" Bin ay ise yaklaşık seksen üç yıla tekabül eder. Bunun anlamı, dolu dolu yaşanmış bir insan ömrü demektir. O hâlde bu âyet şöyle de okunabilir: "Kadir Gecesi bir ömürden daha hayırlıdır!" Kadir Gecesi'ne atfedilen bu değer sebebi Kur'ân-ı Kerîm'dir. Çünkü Kur'ân, bu gecede inmeye başlamıştır.

Ramazan ayında, Kadir Gecesi'nde indirilen Kur'ân, kişinin hayatında, yüreğinde, zihninde makes bulduğu

²⁴ Duhan Sûresi, 44/3

takdirde ona bir gecesi bir ömür kadar bereketli bir hayat bahşeder. Kişiyi duygu, düşünce ve eylem noktasında bereket lütfeder. Bu gece Rabbe iltica ve dua gecesidir. Hazreti Aişe Validemiz demiştir ki: "Resûlullah'a (sallallâhu aleyhi ve sellem), 'Ey Allah'ın Resûlü! Kadir Gecesi'ne rastlarsam nasıl dua edeyim?' diye sordum. Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), 'Allah'ım! Sen çok affedicisin, affı seversin, beni affet.' diye dua et, buyurdu."²⁵

Bu gecede iman ve istikamet üzere olmakta başta ihlâs, samimiyet ve nefislerimizin ıslahı hususunda Rabb'e yalvarmak ayrı bir önem arz eder. Ayrıca sıkıntıda olanlar için rahmet dilemek, hidayet rehberi yüce Kur'ân'ı anlamak ve yaşamak noktasında Kadir-i Mutlak'a iltica etmek de önem taşır.

Bu gece kadrimizin bilindiği gecedir. Bu gece âlemin özü mesabesindeki insanlar olarak kadrimizi/değerimizi bilmemiz gereken gecedir. Ve sahip olduğumuz başta Kur'ân olmak üzere nice kıymetlerimizin kadrini bilmemiz icap eden gecedir. Kur'ân-ı Kerîm'in inmeye başladığı böyle mübarek bir gecede yapacağımız ibadetlerden birisi de Kur'ân okumak ve anlamı üzerinde düşünmektir. Zira Kur'ân, "(Ey Muhammed!) Sana bu mübarek Kitabı, âyetlerini düşünsünler ve aklı olanlar öğüt alsınlar diye indirdik."²⁶ âyetinde belirtildiği üzere okumak,

²⁵ Tirmizî, "Deavât", 84

²⁶ Sâd Sûresi, 38/29

üzerinde düşünmek ve nasihat almak üzere indirilmiştir. Kadir Gecesi'ni gereği gibi anlayıp hakkıyla değerlendirmenin yolu, Kur'ân-ı Kerîm'in eşsiz mesajlarını anlamaktan geçer. Bu itibarla, Kadir Gecesi, Kur'ân'ı öğrenme ve Resûlullah'ı tanıma, onların öngördüğü fazilet ilkele-ri doğrultusunda yaşama ve her türlü kötülüğü terk etme vesilesi kabul edilmelidir. Zira insanlara dünya ve âhiret mutluluğunu sağlamayı hedefleyen ve manevî varlığımızı zı karartan her türlü olumsuzluktan arındırarak, bizi üstün ahlakî değerlere yönelten Kur'ân'dır. Onun getirdiği ilke ve prensiplerin özünde aydınlık, hoşgörü, dostluk ve kardeşlik vardır. O, insanlar arasında sevgi, uzlaşma, yardımlaşma, kardeşlik ve istikrarı sağlayacak; fert ve toplum planında pek çok ahlakî ve sosyal problemin hak ve adalet çerçevesinde çözülmesine ışık tutacak ve insanlara gelişme yollarını göstererek onları geleceğe hazırlayacak ilahî ölçü-leri içeren bir kitaptır. Kur'ân'ın bu özelliği, "Gerçekten bu Kur'ân en doğru olan yola götürür ve iyi işler yapan mü'minler için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler."²⁷ "Biz Kur'ân'dan, mü'minler için şifa ve rahmet olacak şey-ler indiriyoruz..."²⁸ âyetleriyle dile getirilmektedir. Ayrıca bu geceyi, namaz kılarak, Kur'ân-ı Kerîm okuyarak, tevbe, istiğfar ederek ve dua ederek değerlendirmeli; geçen hayatımızın Kur'ân ve sünnete uygun olup olmadığının

²⁷ İsrâ Sûresi, 17/9

²⁸ İsrâ Sûresi, 17/82

muhasibesini yapmalıyız. Dargınlık, kırgınlık, kin ve nefretin yerine sevgi, saygı, hoşgörü, dostluk ve kardeşliği hâkim kılmalıyız. Yetimlerin, kimsesizlerin, fakir ve muhtaçların yüzünü güldürmeli, onlara yardım elimizi uzatmalıyız. Sayısız manevî güzelliğin yaşandığı ve mükâfatların sınırsız olarak verildiği bu gecede; özümüze dönerek geçen günlerimizi sorgulamalı, kendimizle hesaplaşmalı, iyi ve güzel davranışlarımızı artırmaya, kötü davranışlardan uzaklaşarak kalbimizdeki manevî kirleri temizlemeye çalışmalıyız. Kadir Gecesi'nin değerini bilenlerden olmaya çalışmak; ardına kadar açılan rahmet kapılarından, manevî ikram sofralarından istifade edebilmek ne büyük lütuftur!

Mübarek gün ve geceler toplumsal hayata pek çok yönden katkı sağlamakta, bu gün ve geceler vesilesiyle insanlar birbirlerini ve yakınlarını aramakta, yetimler ve fakirler gözetilmekte, hastalar ziyaret edilmekte ve dargınlar barışmaktadır. Kadir Gecesi başta olmak üzere mübarek gün ve geceleri değerlendirirken gözden uzak tutulmaması gereken bir durum ise, ibadet ve taatlerin sadece bu geceye hasredilmemesidir. Biz mü'minler olarak, her zaman Allah'ın kulu ve Hazreti Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmeti olduğumuzu hatırdan tutup, ona göre hayatımızı yönlendirmeliyiz.

Kadir Gecesi, tefekkürü, tedebbürü, duayı, muhasibeyi, Allah için gözyaşı dökmeyi bol eylemenin gecesidir.

Kadir Gecesi, Yüce Allah'ın rahmet ve bağışlamasının sağanak hâlinde yeryüzüne indiği, dileyen her mü'mini ilahî armağanlara gark ettiği bir gecedir. Bu itibarla Kadir Gecesi dilek ve isteklerimizi Yüce Allah'a arz etmek için değerli bir fırsattır.

RAMAZAN ORUCUNUN DEĞERİ

Ramazan ayında herhangi bir geçerli mazeret yoksa oruca hiç ara vermemek gerekir. Bir sınav, bir toplantı, bir iş görüşmesi v.s. oruca ara vermek için geçerli mazeretler değildir. Zira Ramazan ayı orucu Allah katında çok kıymetlidir. Sevgili Peygamberimiz şöyle buyurur: “Bir kimse Ramazan ayında orucunu mazeretsiz bir gün terk etse, sonra da bütün bir sene bugünün yerine oruç tutsa, o bir gün Ramazan orucunun sevabını kazanamaz.”²⁹

²⁹ Tirmizi, Sahih, 3, 166

RAMAZAN'DA UMRE

İnanan insan sevap kazanma adına güzel zaman ve mekânları değerlendirir. Umre yapmanın en değerli olduğu zaman Ramazan ayıdır. Sevgili Peygamberimiz bir hadislerinde şöyle buyurur: “Ramazan ayı içerisinde yapılan bir umre hac sevabına denk sevap kazandırır.”³⁰ Bir başka hadislerinde de: “Ramazan ayında yapılan bir umre benimle beraber hac yapmış gibi sevap kazandırır.” buyurmuştur.³¹

³⁰ Ebû Davud, Sünen, 5, 350

³¹ Ebû Davud, Sünen, 5, 352

RAMAZANLAŞMAK

Duygu, düşünce ve planlar ilk önce insanın ruh dünyasında doğar, şekillenir, sonra da gelişme ortamını bulunca ortaya çıkar ve kişinin bütün davranışlarını etkileyen birer unsura dönüşür. Kültür de, ilk önce inanç ve anlayış şeklinde belirir, zamanla gelişip bütün hayatı kuşatır; derken bütün insanî davranışlarda ve hayatın her sahasında kendini hissettirir. Kültür, fertlerin düşünce ve duygu dünyalarının çevreye yansımasıyla toplum genelinde hayat bulur; iç ve dış kaynaklardan beslenir, gelişir ve zamanla millet ve toplum tabiatının bir derinliği hâline gelir. Öyle ki, hayatın her ünitesinde ve her yerde bütün hayata tesir eder. İnsanlar kültürün etkisine iradî olarak girmeseler de, o iradeleri aşan sırlı bir güçle her zaman kendini onlara dinletir.

Bu itibarla, ruha mâl edilen ama şuur altında uymakta olan nice inanç, kabul, örf ve âdetler vardır ki, bunlar zaman zaman zihne ait bazı etki ve vesilelerle uyanır,

canlanır, harekete geçer; bazen gayet net, bazen de biraz matlaşmış olarak şekillenip ortaya çıkar. Mesela; biz, Allah'a, Peygamberlere, Kur'ân'a ve âhirete iman hakikatlerini her zaman aynı derinlikte gönlümüzde duyuyabiliriz. Bu hakikatleri, delilleri ve tafsilatıyla her an aynı enginlikte hissedemeyebiliriz. Ancak, onlarla alâkalı bir hususa azıcık dokunulsa, hemen onları tam kavramış bir insan tavrıyla vaziyet alır ve tepkimizi ortaya koyarız. Resûl-ü Ekrem Efendimiz'e imanımız, bağlılığımız, itimadımız, güvenimiz ve O'nun mesajına olan saygımız açısından duygu ve düşünce dünyamızda hep aynı çizgide bulunamasak ve sürekli sadâkat ufkunun insanı olamasak bile, bir kimse bizim o mevzudaki itikadımıza ters bir şey söylese, hemen ona tepki gösteririz ve elden geldiğince onu ikna yoluna gideriz. Çünkü, bu değerler, bizim tabiatımıza mal olmuş, âdeta mahiyetimizin bir derinliği ve bir buudu hâline gelmiştir.

Bütün bu zaviyeden kültür, Ramazan'la gelen güzellikleri çağrıştıran, onlara karşı istek uyaran ve insanları hayırlı işlerin içinde bulunmaya teşvik eden çok önemli bir faktördür.

İşte, kültürün çekiciliği ile herkes ve her şey bir ölçüde Ramazanlaşıyor. Geçmişten günümüze yansıyan değerlerin güzelliği, çekiciliği ve göz kamaştırıcılığı bizi bugünün şartlarına uygun şekilde Ramazanla bütünleşmeye itiyor. Mahyalar, iftar çadırları, muhtaçlara yardım yarışları,

ağzına kadar dolu dolan camiler, kubbelerden taşan tekbir ve temcid sesleri, hatta Ramazan davulu içimizde bambaşka duyguları tutuşturuyor. Bütün bunlar, Kur'ân ayının bereketinden istifade etmeye bir çağrı oluyor. O çağrıya koşup, bu mübarek zaman diliminin hediyelerinden bol bol almak da bizim şuurumuza, irademize ve gayretimize kalıyor.

RAMAZAN AYI NASIL BAŞLAR?

Ramazan ayı kamerî aylardandır. Şaban ayının bitimiyle başlar, Şevval ayının başlangıcı ile biter. Kamerî aylarda bir ay şöyle başlar ve biter: Ay hilâl şeklini aldıktan sonra tekrar hilâl şekline gelir. İşte bu süre tam 'bir ay'dır.

Abdullah ibn Ömer'den (radıyallâhu anh) gelen rivayette Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Ay yirmi dokuz gündür. Ramazan hilâlini görünceye kadar oruca başlamayınız, Şevval hilâlini görünceye kadar da oruca son vermeyiniz. Eğer hava kapalı olursa ayı otuz gün olarak takdir ediniz. Şaban ayını otuza tamamlayınız."

Abdullah ibn Ömer'in azatlısı ve yardımcısı Nâfi der ki: "Şaban'ın yirmi dokuzu olduğu zaman, İbn Ömer için hilâl gözetlenirdi. Eğer hilâl görülürse ne alâ, oruca başlardı, hilâl görülmez ve gözetleyenin önünde bir bulut ve toz

olmazsa İbn Ömer oruç tutmazdı. Ama eğer gözetleyenin önünde bir bulut ve toz olursa oruç tutardı. İbn Ömer Ramazan'ın sonunda herkesle beraber oruca son verir, bu hesabı tutmazdı."³²

³² Buhari, Savm, 11

YER DEĞİŞTİREN RAMAZAN

Kamerî aylar ayın hareketlerine göre belirlendiği için bir kamerî sene, miladi takvime göre sene 350 civarında bir gün sayısına karşılık gelmektedir. Bu açıdan miladi takvime göre Ramazan ayı her sene on gün evvel gelmektedir. Bu hususa hikmet açısından bakıldığında şu gözden kaçmamalıdır. Perhiz dediğimiz ve vücudun sağlık açısından ihtiyacı olan uygulama senenin belli bir ayında ve gününde mi daha iyidir yoksa Ramazan ayı gibi insan ömrü içinde birkaç kez değişik zamanlara gelmesi mi daha sağlıklıdır?

Ayrıca Ramazan ayı Cenab-ı Hakk'ın tecellilerinin esip geldiği bir aydır. Bu ay sadece Ağustos'a ya da Eylül'e tesadüf etseydi sair aylar bu tecelli rüzgârından mahrum kalacaklardı. Hâlbuki bütün senenin günleri Ramazan ayına tesadüf ettikleri için ayrı bir değer kazanmaktadırlar.

SON ON GÜN

Ramazan ayı bütünüyle bereket dolu bir zamandır. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bütün bir Ramazan'da hassastı ama Ramazan'ın son on gününde daha titiz ve hassas davranırdı. Ebû Said'in rivayet ettiği hadiste Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Bana Kadir Gecesi verildi. Kadir Gecesi Ramazan ayının son on günündedir. Kim itikâf yapmak isterse yapsın."³³ Sahabe-i kiram da Ramazan'ın son on günü Efendimizle birlikte itikâf yapardı.

Fıkıh terimi olarak itikâf, bir mescid ya da camide belirli kurallara uyarak ibadet maksadıyla inzivaya çekilmek demektir. Az önce bir örneğini verdiğimiz gibi, hadis kaynakları Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye hicretinden sonra her yıl Ramazan ayının son on gününde itikâfa çekildiğini, hanımlarının da genelde

³³ Müslim, Sahih, 6, 77

Peygamber Efendimizle birlikte itikâf yaptığını nakleder. İtikâf bir halvettir. Dış dünya ile bağını koparmak sadece Allah Teâlâ'ya yönelmektir.

Hazreti Peygamber'in bu uygulamasından hareketle âlimler, oruçlunun özellikle Ramazan'ın son on gününde itikâfa girmesini müstehap kabul etmişlerdir. Hatta Hanefîler, Hazreti Peygamber'in bunu devamlı yapmış olmasından hareketle itikâfı, kifâî nitelikte müekked sünnet saymıştır. İtikâf bir ibadet nevi olduğundan itikâfa girenin mükellef olması, itikâfa bir mescidde girmesi ve niyet etmesi gerekli görülür. Kadınlar evlerinin bir odasında itikâfa girerler. Kadınların camilerde rahat itikâf yapabilmesi için gerekli fiziki şartlar sağlanabilmelidir. Abdest alabilecekleri, tuvalet ihtiyaçlarını görebilecekleri, güven ortamlarının temin edildiği mekânlar hazırlanmalıdır. Günümüzde cami işlevi gören ve toplu kalınan binalarda da itikâf yapmak mümkündür.

İKİNCİ BÖLÜM

ORUCUN DEĞERİ

ORUÇ GÜNAHLARDAN AFFEDİLMEMEYE VESİLEDİR

İbadetler, Allah Teâlâ emrettiği için yerine getirilir. Allah Teâlâ için yapılan her davranış ya da yanlış bir davranışa düşmeme gayreti kula mükâfat kazandıracak gibi onun işlediği günahların affedilmesi için Allah'a sunulmuş bir dilekçedir. Oruç bu anlamda günahlara karşı kulu korur. Kur'ân-ı Kerîm'de günahları bağışlanacak kişiler arasında oruç tutanlar da vardır: "Allah'a teslim olan erkekler ve teslim olan kadınlar, İslâm dinine iman eden erkekler ve iman eden kadınlar, taate devam eden erkekler ve taate devam eden kadınlar, dürüst erkekler ve dürüst kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, mütevazı erkekler ve mütevazı kadınlar, hayır yolunda infak eden erkekler ve infak eden kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve

ırzlarını koruyan kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve çok zikreden kadınlar var ya, işte Allah onlara mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.”³⁴

Oruç tutan kadın ve erkek mü'minler, büyük bir mükâfat kazanacakları gibi Allah Teâlâ kendilerini bağışlayacaktır. Hazreti Huzeyfe'nin (radıyallâhu anh) rivayet ettiği hadiste Peygamberimiz şöyle buyurur: “Allah bir kimseyi malıyla, ailesiyle, evladiyla ve komşusuyla (arkadaşıyla) imtihan eder. Bütün bu imtihanlar neticesinde bir kul günah işlerse namaz, oruç, sadaka, emr-i bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker yapması günahlarına kefarettir. Zira Allah Teâlâ oruç tutanlara sevaplarını eksiksiz ve tastamam verecektir.”³⁵

³⁴ Ahzâb Sûresi, 33/35

³⁵ Tayâlisî, Müsned, 1, 325

ORUÇ SİDDİKLER VE ŞEHİTLER MERTEBESİNE YÜKSELTİR

Ramazan öyle bir mevsimdir ki, rahmet bulutları sağanak sağanak yağmur damlalarını mü'minlerin üzerine boşaltır. Ganimet toplama mevsimidir Ramazan. Birisi Peygamber Efendimiz'e geldi ve şöyle dedi:

– Ey Allah'ın Resûlü! Şayet ben Allah'tan başka ilah olmadığına şهادet edersem, Sen'in de Allah'ın Resûlü olduğunu kabul edersem, beş vakit namazı kılırsam, zekâtımı verirsem, Ramazan orucumu tutar gecelerini de değerlendirirsem, benim Allah nezdinde yerim neresi olur?

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) cevap verdi:

– Siddîkler ve şehitler arasında olursun.³⁶

³⁶ İbn Hibban, Sahih, 3428

Tek başına olmasa da böyle bir yüksek makamı kazanabilmek için mutlaka oruç tutulması ve Ramazan gecelerinin teravih namazları ve diğer nafilelerle değerlendirilmesi gerekiyor.

ORUÇ KENDİSİNDE PEK ÇOK HAYIR BARINDIRIR

İster dünya hayatında fiziki faydalar sağlaması açısından isterse âhiret hayatında kazandıracağı ayrıcalıklar açısından her ibadet dünyevi ve uhrevi birçok hayrı içerir. Kur'ân bu hayırların bilinemeyecek kadar bol ve insanı şaşırtacak niteliklerde olduğunu şöyle anlatır: “Bununla beraber, eğer işin gerçeğini bilerseniz, oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.”³⁷

Muaz ibn Cebel'in (radiyallâhu anh) rivayet ettiği hadis-i şerifte Sevgili Peygamberimiz şöyle buyurdu:

– Ey Muaz sana hayır yollarını öğreteyim mi?

Ben de:

– Buyur Ey Allah'ın Resûlü, dedim.

Bana şunları söyledi:

³⁷ Bakara Sûresi, 2/184

– Oruç bir kalkandır, sadaka suyun ateşi söndürdüğü gibi hatanın neticesi cezayı kaldırır. Bir de gece yarısı kişinin kıldığı namazı da böyledir.³⁸ Sonra şu âyeti okudu: “Teheccüd için yataklarından kalkar, cezalandırmasından endişe içinde, rahmetinden de ümitli olarak Rab’lerine dua edip yalvarırlar ve kendilerine nasip ettiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar.”³⁹

³⁸ İbn Mâce, Sünen, 11, 469

³⁹ Secde Sûresi, 32/16

ORUÇ NEFSE KARŞI BİR KALKANDIR

Oruç kişiyi günahlara karşı koruyan bir kalkandır. Bu kalkanı eline alan, nereden gelirse gelsin günahlara karşı koyma gücüne sahip olacaktır. Aç kalan bir vücut helâl olmayan düşünceler içine giremeyecektir. Oruç, özellikle de şehvani hislere ve nefsin arzularına karşı bir set vazifesi görecektir. Bu sebeple nefsin dizginlerini elde tutmak, insanlar için vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Zira nefsin istek ve alışkanlıkları, insan için manevi öldürücü birer zehir gibidir. Nefis daima insana kötülüğü emreder. Kur'ân'da bu husus Hazreti Yusuf'un diliyle ifade edilir. "Doğrusu, ben nefsimi temize çıkarmam. Çünkü Rabbimin merhamet edip korudukları hariç, nefis daima fenalığı ister, kötülüğe sevk eder."⁴⁰

Oruçla insan, kendi nefsini Cenâb-ı Hakk karşısında başıboşluktan kurtarır ve itaat eden bir kul hâline getirir.

⁴⁰ Yusuf Sûresi, 12/53

Oruç tutan herkes, oruçlu olmadığı günlere oranla daha bir safiyet kazandığını vicdanında hisseder. Oruç egzersizinden geçmiş biri, bedeninin bitme tükenme bilmeyen isteklerine karşı koyma kabiliyeti kazanacaktır. Oruç, insandaki negatif isteklerin önüne geçme kuvvetini artırır. Oruçlu kimse, helâl tabanlı bir hayat yaşar.

Kendimizi korumamız yolunda nefsimizden gelen isteklere karşı durmak çok önemli bir rol oynar. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bu konuya şöyle dikkat çeker: “Ey gençler topluluğu! İçinizden her kim evlilik yapmaya maddi manevi güç ve imkân bulmuşsa kesinlikle evlensin. Zira bu iffeti korumak adına çok önemlidir. Bunu hemen yapamayacak varsa o da oruç tutsun. Oruç da kendisini koruyacak bir fanustur.”⁴¹ Aç kalmanın fiziki bünyede meydana getireceği etkiler, hisleri ve duyguları dengeleyecektir.

İnsan beslenmesinde belli prensiplere dikkat ederse, maddi manevi bir rahatlığa kavuşacaktır. Sonradan ortaya çıkan birçok rahatsızlık, dengeli beslenmeme ya da aşırı beslenmenin kaynağıdır. Fiziki rahatsızlıklarda nasıl diyet ve perhiz tavsiye ediliyorsa, ruhi rahatsızlıklar da perhiz önemli bir tedavidir. Oruç da en önemli perhizdir. Oruç, günah istek ve arzularını kırar. İnsana kötülük planlamayı ve yapmayı söyleyen nefse karşı da dik durmayı öğretir.

⁴¹ Tirmizi, Sahih, 4, 255

ORUÇ SAĞLAM BİR KALE GİBİDİR

Oruç cehennem ateşine karşı bir kale gibidir. Kale; içinde bulunanları nasıl, dıştan gelecek tehlikelere karşı koruyorsa, oruç ibadetiyle kendini koruma altına alan kişi de cehennem ateşinden korunmuş olacaktır. Sevgili Peygamberimiz bir hadislerinde şöyle buyurur: “Oruç bir kalkandır, cehennem ateşine karşı da sağlam bir kaledir.”⁴²

Bu kalenin içine girmiş ve sığınmış bir kimsenin cehennem ateşinden kendisini koruduğu gibi aynı zamanda ondan uzaklaşacağını yine Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde haber verir. Ebû Said el-Hudri (radiyallâhu anh) ben Peygamber Efendimiz'den şu sözleri duydum der: “Kim Allah için, Allah yolunda bir gün oruç tutarsa Allah Teâlâ onun yüzünü cehennemden yetmiş sene uzaklaştırır.”⁴³ Bu uzaklık bir başka hadiste

⁴² Müsned, 2, 402

⁴³ Tirmizi, Sünen, 6, 165

şöyle ifadesini bulur: “Kim Allah rızası için, Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah o kimseyle cehennem arasında, gökyüzü ile yeryüzü arasındaki uzaklık ve mesafe kadar bir hendek koyar.”⁴⁴

⁴⁴ Tirmizi, Sahih, 6, 167

ORUÇ PEYGAMBERİMİZ'İN BİR VASIYETİDİR

Oruç ibadetini Peygamber Efendimiz zaman zaman sevgili ashabına hatırlatırdı. Ebû Ümame el-Bâhilî anlatıyor: “Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir ordu kurmuş ve savaşa gidecekti. Kendisine gelerek,

– Ey Allah'ın Resûlü! Bana şehit olmam için dua et, dedim.

Peygamber Efendimiz,

– Ey Yüce Allah'ım! Onları koru ve ganimet ihsan et, diye dua etti.

Biz o savaşa gittik, savaştık, Allah canımızı korudu ve çokça ganimet elde ettik. Bu şekilde üç defa Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) huzuruna gelip dua istedim. Üçünde de benim için,

– Ey Yüce Allah'ım! Onları koru ve ganimet ihsan et, diye dua etti.

Ben de sonuncusunda dedim ki:

– Ey Allah'ın Resûlü! Bana öyle bir şeyi emret ki, onu yaptığımda cennete gireyim.

Efendimiz bu defa şöyle buyurdu:

– Oruç tut, zira orucun ne benzeri ne dengi vardır.”

Bugünden sonra Ebû Ümame'nin evinden gündüz duman çıktığı görülmedi. Bazen duman çıkardı da görenler onun evinde misafir olduğunu anlardı.⁴⁵

Oruç cennete girişte önemli rolü olacak ibadetlerimizdendir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) rüyasında gördüğü bir tabloyu şöyle anlatır: “Ümmetimden birini gördüm. Susuzluktan dili kavrulmuş gibiydi. Hangi havuza yaklaşırsa kovuluyor geriye çevriliyordu. Sonra oruç geldi ve ona kana kana su içirdi.”⁴⁶

⁴⁵ Müsned, 5, 255

⁴⁶ Câmiu'l-ehadîs, 10, 139

ORUÇ CENNETTE DE AYRICALIK KAZANDIRIR

Orucun dünyevi açıdan ayrıcalıkları olduğu gibi, âhiret hayatı açısından da bazı ayrıcalıkları vardır. Oruç tutan kimseler, oruçtaki derinlik ve samimiyetlerine göre cennetin sekiz kapısından birisi olan “Reyyan” kapısından gireceklerdir. Bu iltifata bütün oruç tutanların mazhar olabileceğini söylemek yanlış olur. Böyle bir ayrıcalık; imsaktan iftara kadar aç durmadan ibaret bir oruçla değil, orucu her saniyesi Allah’a kurbiyeti, yakınlaşmayı artıran bir zaman dilimi gibi yaşamakla mümkün olacaktır. Bir hadislerinde Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: “Cennette bir kapı vardır ki, ismi “Reyyan”dır. Kıyamet gününde bu kapıdan oruç tutanlar gireceklerdir. Başka bir kimseye bu kapıdan girme müsaadesi verilmeyecektir. Kıyamet günü şöyle denilir: ‘Nerede oruç tutanlar?’ Bu sırada oruç tutanlar ayağa doğrulurlar. Sırayla cennete girerler. Onlardan başkası da alınmaz. En

son kimse de cennete girince kapı kapanır, başka kimse bu kapıdan giremez.⁴⁷

Bir başka hadiste de Kâinatın Efendisi şöyle buyurur: "Kıyamet günü gelince Allah Teâlâ kulunu hesaba çeker. Üzerindeki haklar sair amelleriyle ödenir. Oruç dışında hiç bir ameli kalmaz. Allah Teâlâ onun üzerinde kalan hakları üstlenir ve o kulunu tuttuğu oruçların hatırına cennetine koyar."⁴⁸

Oruç ibadetinin bir başka ayrıcalığı da kulu cennete girdirecek ilk vasıflardan biri olmasıdır. Oruç âhirette bir kimlik gibi olacaktır. Cennete giden yolda rahat yürümenin vizesi oruçtur. Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği hadiste Sevgili Peygamberimiz ahabına sordu:

– Kim bugün oruç tuttu?

Ahab-ı kiram içinde bulunan Ebû Bekir es-Sıddık,

– Ben oruçluyum ey Allah'ın Resûlü, dedi.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sorusuna devam etti:

– Kim bugün bir cenaze takip etti?

Ahab-ı kiram içinde bulunan Ebû Bekir es-Sıddık,

– Ben bugün bir cenaze takip ettim, uğurladım, ey

⁴⁷ Nesâî, Sünen, 7, 420

⁴⁸ Beyhaki, Sünen, 4, 274

Allah'ın Resûlü, dedi.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sorusuna devam etti:

– Bugün aranızda hasta ziyaret eden var mı?

Ebû Bekir es-Sıddık,

– Ben bugün bir hastayı ziyaret ettim ey Allah'ın Resûlü, dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sözlerini şöyle tamamladı:

– Kimde bu vasıflar toplanırsa, kesinlikle o kişi cennete girer.⁴⁹

Cennete girişte böyle bir ayrıcalıkla karşılaşacak olan oruçlular cennete kavuştuktan sonra da yüksek cennet binalarında ve odalarında kalacaklardır. Bunu da yine Sevgili Peygamberimiz haber vermektedir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: “Cennette içinden dışı, dışından içi müşahede edilen odalar vardır. Allah Teâlâ bu odaları insanlara yemek yedirenlere, yumuşak konuşanlara, oruç tutmaya devam edenlere, selâmı yayanlara, insanlar uyurken namaz kılanlara hazırlamıştır.”⁵⁰

⁴⁹ İbn Huzeyme, Sahih, 3, 304

⁵⁰ Müsned, 5, 343

ORUÇLUNUN İKİ SEVİNÇ ÂNI VARDIR

Oruç, karşılığı bizzat Allah Teâlâ tarafından verilecek bir ibadettir. Her ibadetin karşılığını Allah Teâlâ kiramen kâtibin meleklerine öğretmiştir. Ama oruç karşılığında bir kulun alacağı sevabın ne olduğunu bildirmemiştir. Ebû Hüreyre'den (radıyallâhu anh) rivayet edildiğine göre bir kutsi hadiste Kâinatın Efendisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Aziz ve celîl olan Allah, 'İnsanın oruç dışında her ameli kendisi içindir. Oruç ise benim içindir, karşılığını da ben vereceğim.' buyurmuştur. Oruç kalkandır. Biriniz oruç tuttuğu gün kötü söz söylemesin ve kavgaya etmesin. Şayet biri kendisine söver ya da çatarsa sadece, 'Ben oruçluyum.' desin. Allah'a yemin ederim ki oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir. Oruçlunun hoşnut olacağı iki sevinç ânı vardır: Birisi, iftar ettiği zaman, diğeri de orucunun sevabıyla Rabbine kavuştuğu andır."⁵¹

⁵¹ İbn Mâce, Sünen, 5, 133

Dünyadaki sevinç ânına gelince herhâlde iftar vak-
ti okunan ezanın sesini işittikten sonra susamış, acıkmış,
kan şekeri düşmüş, gün içinde imkânı varken yiyeceğe
içeceğe el uzatmadan Allah'ın emrine boyun eğmiş kişi-
nin önünde kendisine 'gel' diyen yemeklere kaşığı uzatır-
ken duyduğu sevinci bütün oruç tutanlar iliklerine kadar
duymuşlardır ve duyarlar. Hele sıcaktan ağzı kurumuş
birinin soğuk bir suyu yudumlaması ve bunu bir engel
olmadan yapması, her oruç tutanın yaşadığı hazlardan-
dır. Bir de küçük yaştaki çocukların, hasta olduğu hâlde
oruç tutmayı yeğleyenlerin, bir şeker hastasının duyaca-
ğı sevinç hadiste Peygamberimiz'in işaret ettiği husus-
lardır. Ama hadiste bir de âhiret sevincinden bahsedil-
mektedir. Meleklerin karşılığını bilmedikleri, belki sa-
dece 'oruç tuttu' diye kayıt altına aldıkları bir durum-
da, hesaplar görülüp herkesin defteri açıldığında tuttuğu
oruçlarla alacağı sevapları gören bir kulun duyacağı se-
vinç iftarda duyulan sevinç gibi âhirette de bizleri sevin-
direcektir. Belki de hesabımızdaki açıkları, oruçlarımızla
kapatma imkânı doğacak, belki de daha üst makamlara
yükselmemize oruçlarımız bir fırsat olacaktır. Bu da
Allah Teâlâ'nın engin rahmetinin bir tezahürü olarak
gerçekleşecektir. Günler Allah Teâlâ'nın hazine depoları
gibidir. Bu hazinelerden doğru ve yerinde istifade et-
mek gerekir.

Hazreti İsa'ya (aleyhisselâm) nispet edilen bir sözde şöyle buyurur: "Gece ve gündüz Allah Teâlâ'nın hazine depoları gibidir. Bu zamanlarda neler yapacağınızı iyi planlayın. Günler insanlar için konmuş hazine sandıkları gibidir. Hayır mı, şer mi ne ile dolduracağınıza dikkat edin. Kıyamet günü bu sandıklar açılacak. Muttakiler sandıklarında izzet ve keramet bulurken, günahkârlar da sandıklarında hasret ve üzüntü bulacaklar.

ORUCU AÇMADA ACELE ETMEK GEREK

İftarı her şeyin önüne almak da önemlidir. Hatta akşam namazını bile iftardan sonra eda etmek daha iyidir. Zira namazda açlık zihni kurcalayabilir. Yemeğin hazır olduğu esnada namazı hakkıyla kılmak zor olacaktır. Toplu yaşanan yerlerde beraber hareket etmenin sağlanması için, iftarı bir hurma bir yudum su ya da bir zeytinle açtıktan sonra, önce namazın eda edilmesi daha iyi olur. Zira yemeğin ardından toplanmak ve cemaatle namaz kılmak güçleşecektir. Peygamber Efendimiz hadislerinde: "İnsanlar oruçlarını açmada acele ederlerse, hayırda devam etmiş olurlar."⁵² buyurur. Bir başka hadiste de şöyle buyurur: "Orucunu açmada acele edenler, sahur yemeğini de vaktin sonuna erteleyenler dini doğru anlayan kimselerdir. Sahur yemeğini mutlaka yiyin. Zira sahur yemeği mübarek ve bereketli bir yemektir. Sahura kalkıp

⁵² İbn Mâce, Sünen, 5, 216

vakti değ erlendirenlere Allah merhamet eder, melekler de rahmet duasında bulunurlar.”⁵³

Peygamberimiz, sahur  mümkün olan vaktin sonuna, imsak vaktinin çıkmasına kadar geciktirmeyi teşvik ettiği gibi iftarın da vakit girer girmez yapılmasını tavsiye etmiştir. Bu iki teşvikten çıkarılabilecek anlam, ibadetin mümkün olduğunca kolay hâle getirilmesidir. İftar vakti girdiğinde yemeğe oturmadan namaz kılınmak isteniyorsa yine de biraz su veya bir hurma ile orucu açıp, ondan sonra ak am namazını eda etme şeklinde olmalıdır. Orucun hurma ile açılması sünnet davranı lardandır. Peygamber Efendimiz şöyle buyurur: “Sizden biriniz oruçlu olduğu zaman hurma ile hurma bulamazsa su ile iftar etsin. Çünkü su temizleyicidir.”⁵⁴

⁵³ Feyz 'l-Kadir, 2, 684

⁵⁴ Tirmizi, Sahih, 3, 65

MİSK KOKUSUNDAN GÜZELDİR

Sevgili Peygamberimiz şöyle buyuruyor: “Oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir.”⁵⁵ Kıyamet günü oruçlular diriltildiğinde ağızlarının kokusundan tanınacaklar zira ağızlarının kokusu miskten daha güzel kokacaktır.

Büyük zatlardan Abdullah ibn Galib yoğun ibadet eder; gündüzleri oruçla, geceleri namazla değerlendirirdi. Vefat edince kabrinden güzel kokular duyulmaya başladı. Bir gün rüyada birisi kendisini gördü. Ona kabrinden gelen güzel kokunun sebebini sorunca Abdullah ibn Galib şöyle cevap verdi: “Çok Kur’ân okuma ve oruç sebebiyle çektiğim susuzluktur.”

Zekeriya (aleyhisselâm) da ümmetine nasihat ederken şöyle derdi: “Size oruç tutmanızı emrediyorum. Oruç tutan kimsenin durumu şuna benzer. İçinde koku olan bir

⁵⁵ Buhari, Sahih, 6, 457

şışeyi taşıyan kimse gibi. Herkes onun kokusundan memnun olur. Oruçlu kimsenin ağız kokusu Allah nezdinde miskten daha güzeldir.”

ORUCA GÖSTERİŞ KARIŞMAZ

Oruç, içine gösterişin karışamayacağı tek ibadettir ki Allah rızası gözetilerek yapılan oruç ibadeti sahibini cennete götürür. Hazreti Huzeyfe'nin (radıyallâhu anh) rivayet ettiği hadiste Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Kim Allah'ın hoşnutluğunu gözeterek 'Lâ ilâhe illallâh' der ve onunla son nefesini teslim ederse, cennete girer; kim Allah'ın hoşnutluğunu gözeterek oruç tutarsa ve o inançla son nefesini teslim ederse cennete girer; kim Allah'ın hoşnutluğunu gözeterek sadaka verir ve o inançla son nefesini teslim ederse cennete girer."⁵⁶

⁵⁶ Müsned, 5, 391

ORUÇLUNUN DUASI GERİ ÇEVİRİLMEZ

Mukaddes Ramazan ayı, ibadet ü tâatın diğer zamanlara göre kat kat çoğaldığı, âhiret hayatımız adına da azların çok olduğu, sürprizlerle dolu bir zaman dilimidir. Bu mukaddes ayda Allah'a kalkan eller de boş dönmez. Bunun sebebi Ramazan ayının mukaddes bir zaman dilimi olması olabileceği gibi, orucun devamlı ibadet hâlinde bulunmayı sağlaması da olabilir.

Bu açıdan da eğer Ramazan ayını değerlendirmeyi düşünüyorsak, Cenâb-ı Hakk'a gönülden yönelerek, sık sık ellerimizi kaldırmalıyız.

Oruçlu kimsenin duasının geri çevrilmediğini Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) hadislerinde görürüz: "Üç kimsenin duası geri çevrilmeden kabul edilir: Adaletli idarecinin duası, orucunu açıncaya kadar oruçlunun duası, haksızlığa ve zulme uğramış kişinin duası."⁵⁷

⁵⁷ İbn Mâce, Sünen, 5, 294

Hatta Abdullah ibn Amr ibnü'l-Âs'ın rivayet ettiği hadiste de Peygamber Efendimiz, "Oruçlu kimsenin iftar-da yaptığı duası kesinlikle geri çevrilmez." buyurur.⁵⁸

Oruçlu kimsenin iftar sırasında yapacağı ve Efendimiz'den rivayet edilen dua şöyledir: "Ey Yüce Allah'ım! Sen'in rızanı gözeterek oruç tuttum, Sen'in verdiğin rızıklarla orucumu açtım, orucumu nezdinde kabul eyle. Sen işiten ve bilensin."⁵⁹

⁵⁸ İbn Mâce, Sünen, 5, 295

⁵⁹ Kenzü'l-Ummâl, 7, 81

ORUÇLUYA İFTAR YAPTIRAN ONUN GİBİ SEVAP ALIR

Ramazan ayında değişik sevap kazanma yollarından birisi de oruçlu insanlara iftar yemekleri vermektir. Bu yemeklerde daha çok fakir insanlar görülüp gözetilmelidir. İftar yemekleri, sahur yemekleri vermek ve hazırlanan gıda kolilerini ihtiyaç sahiplerine dağıtmak Ramazan ayında kazanılacak ekstra mükâfatlara vesiledir. Peygamber Efendimiz hadislerinde şöyle buyurur: “Kim bir oruçluya iftar yaptırırsa, oruç tutan kimsenin sevabından aynen o da alır. Oruç tutanın sevabından da hiçbir şey eksilmez.”⁶⁰

Bir başka hadiste de Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) iftar yemeği vermiş olan Sa'd ibn Muaz'a yemekten sonra şöyle dedi: “Oruçlulara iftar yemeği verin. Yemeğinizden iyi insanlar yesinler. Melekler de sizin için rahmet dilesin.”⁶¹

⁶⁰ İbn Mâce, Sünen, 3,300

⁶¹ İbn Mâce, Sünen, 5, 284

SAHUR VAKTİ

Sahur vakti, içinde birçok güzellikleri barındıran eşsiz zaman dilimlerinden biridir. Bu müstesna zaman diliminde yaşanan güzel şeylerin başında sahur yapmak gelir. Sahur, ikinci fecirden az önceki vakit olan seher vaktinde yenilen yemek demektir. Sahura kalkmakla hem bir şeyler yenilerek oruç için enerji toplanmış, hem bir sünnet yerine getirilmiş, hem de seher vaktinin feyiz ve faziletinden faydalanılmış olur. Bu bakımdan bir yudum su ile de olsa sahur yapmak ve sahur yemeğini mümkün olduğunca, gecenin son vaktine denk getirmeye çalışmak uygun olur. Peygamber Efendimiz'in sahura kalkmayı teşvik ve tavsiye eden birçok hadisi bulunmaktadır: "Oruç tutmak isteyen sahurda bir şeyler yesin."⁶² "Sahura kalkın, çünkü sahur yemeğinde bereket vardır."⁶³ Sahur vaktinde Cenâb-ı Hakk'ın tecellileri o kadar çoktur ki hadis-i şerif bu bolluk

⁶² Müsned, III, 367, 379

⁶³ Buhârî, Sahih, 7, 3

ve bereketten istifadeye işaret eder. Bir başka hadiste de Peygamber Efendimiz şöyle buyurur: “Dört hususa dikkat eden oruç tutarken kuvvet kazanır. İlk oruç açtığında su içmesi, sahur yemeği yemesi, öğle vaktinde uyuması (kaylule) ve güzel koku sürmesi.”⁶⁴

Peygamber Efendimiz sahur yemeği yemenin değerini bir başka hadisinde şöyle anlatır: “Bizim orucumuzla ehl-i kitabın orucu arasındaki fark sahur yemeğidir.”⁶⁵

⁶⁴ Deylemi, Sünen, 1, 371

⁶⁵ Müslim, Sahih, 5, 388

TAKVA ORUCUN BİR MEYVESİDİR

Takva, "Allah'ın emirlerini tutup yasaklarından kaçınmak suretiyle O'nun azabından korunma gayreti" şeklinde tarif edilmiştir. İbadetler içinde takvayı en ziyade kazandıracak olan oruçtur. Takva orucun bir meyvesidir. Yüce kitabımızda "Ey iman edenler! Sizden öncekilere farz kılındığı gibi oruç tutmak size de farz kılındı. Böylece umulur ki fenalıklardan korunursunuz." buyrulur.⁶⁶ Demek ki oruçla asıl hedeflenen gaye ruhi bir terbiye, iç onarım ve takva melekesi kazanmaktır. Orucunu takva ile süslemiş birisi kendisine söylenen kötü sözlere cevap vermez.

İnsan oruçla helâl ve mubah olan fiillerden uzak durarak takvayı kazanır. Kendisini gözetken ve takip eden bir bekçi olmadığı hâlde sadece Allah korkusu ve Allah'a olan sevgisi, saygısı, bağlılığı ile mubah olan şeyleri terk etmektedir ki, bugün hiçbir sistem bu ölçüde bir eğitim verememiş, başarılı olamamıştır.

⁶⁶ Bakara Sûresi, 2/183

ORUÇ SABRIN YARISIDIR

Oruç ibadeti ruhi hayatımızın önemli bir terbiye aracıdır. Hususiyle de sabır eğitimi vermiş olması açısından çok önemlidir. “Ramazan ayı, sabır ayıdır.” buyurur Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem).⁶⁷ Ramazan ayını sabırla anlatan Efendimiz bir başka hadislerinde de “Sabır imanın yarısıdır. Her şeyin üzerine zekât gerekir. Bedenin zekâtı da oruçtur.” buyurmuştur.⁶⁸

Oruçla ilgili olarak da “Oruç sabrın yarısıdır.”⁶⁹ hadisi meşhurdur. Böyle olunca oruç dinin dörtte birine karşılık olarak gelmektedir. Sabır ile oruç arasındaki bu ilişki, orucun sabır eğitiminde çok önemli olduğuna işarettir. Bütün dinler ve özellikle de İslâm dini, bütün ibadetleri ile insan hayatını ve ahlâkî seviyeyi yükseltmeyi hedeflemiştir. Zira dini ruhuna uygun yaşayan kimseler davranışlarını ve

⁶⁷ Vezâifü Ramadâne, 1, 14

⁶⁸ Beyhaki, Şuabü'l-İman, 1, 436

⁶⁹ Muvatta, 2, 154

hareketlerini daha iyi kontrol etmekte, daha disiplinli ve sorumlu bir hayat yaşamaktadırlar. İbadetlerini bu şuurla yerine getirenlerin aile hayatından sosyal hayatına kadar bütün sahalarda örnek kişiler oldukları görülecektir.

İşte oruç tutan bir kimse; sabretme, sıkıntılara göğüs germe, açlığa susuzluğa nefsinin istek ve arzularına dayanma kabiliyeti kazanır. Fakirlik ve yoksulluğun ne demek olduğunu daha yakından hisseder ve anlar. Böyle olunca da sadece insanlara karşı değil bütün canlılara karşı şefkat, merhamet, yardım hissi ve yaşadığı dünyaya faydalı olma gibi güzel hasletler kazanır. Allah Teâlâ'nın lütfettiği nimetlerin değerini bilir ve israftan kaçınarak daha çok paylaşan bir insan hâline gelir.

Oruç ibadeti ile ciddi bir sabır eğitimi yapılmaktadır. Düşünelim. Akşam iftar vaktinde sofranın başına gelmişsiniz. Yemekler bütün ihtişamı ve güzellikleriyle karşınızda durmaktadır. Hele bir de sıcak yaz günlerine tesadüf eden bir Ramazan ayında iyice susamışken soğuk su sürahinin içinde size bakmaktadır. Ama oruçlu insan bütün şartlar elverişli olmasına rağmen elini ve dudağını uzatmadan müezzinin okuyacağı akşam ezanını beklemektedir. Ezanın duyulması ile artık yeme içme konusunda serbest olan kişi o günkü eğitim sürecini tamamlamıştır. Herhangi bir zorlama ve dayatma olmaksızın bu eğitimi ve terbiyeyi verecek bir başka eğitim aracı yoktur. Oruç, bu ruh terbiyesini sağlar.

ORUCU ZEDELEMEMEK

İnsanları birbirlerine yaklaştıran şeylerden birisi de vefadır. Oruçta kulun Rabbisine bir vefası söz konusudur. Âdeta Allah Teâlâ, yemesini içmesini ve helâl şeyleri kendi hatırına terk eden, kulunun vefasını kutsi hadiste “O yemesini içmesini benim için bıraktı.” buyurarak anlatmaktadır. Oruç Allah’a yaklaşmanın, hususî iltifatlara mazhar olmanın ifadesidir. Oruç, nefsin iştihalarını kırarak Allah’a yaklaştırmakta; kalp, zikir ve fikirle daha çok meşgul olduğu için Allah’a yaklaşmaktadır.

Allah’a yaklaşmak; sadece nefsin arzularını dizginlemek ile değil, Allah’ın yasaklarına karşı da hassas olmakla mümkündür. Oruç tutup yalan söyleyen birisinin orucundan bir şey beklemesi yanlış olur. Yine kişi oruç tutup bir yandan da insanları aldatıyorsa bu kimse orucunu hakiki anlamda Allah için tutuyor değildir. Peygamber Efendimiz bu ince noktaya şu sözüyle işaret etmiştir: “Kim yalan söylemeyi ve yalan davranışları bırakmıyorsa, Allah Teâlâ’nın

onun yemesini içmesini bırakmasına ihtiyacı yoktur.”⁷⁰

Bir başka hadiste de şöyle buyurmuştur Allah Resûlü: “Oruç, yeme içmeyi terk etmekle olmaz. Oruç boş şeyleri terk etme ve kötü söz söylememedir. Oruç bir kalkandır, onu zedeledikçe.

Ashab-ı kiram sordular:

– Ey Allah’ın Resûlü! Orucu zedelemek nasıl olur?

Efendimiz cevap verdi:

– Gıybet etmek ve yalan söylemekle.”⁷¹

Ebû Hüreyre’nin rivayet ettiği bir hadiste de Efendimiz, “Oruçlu kimse mü’min kardeşinin gıybetini yapmadığı ve ona eziyet etmediği sürece daima bir ibadet hâlinedir.” buyurur.

Kişiyi Allah’a daha yakın kılacak şey, helâllerden istifade ederken dikkatli olmaktır. Bu da haramlardan kaçmakla başlar. Ahmed ibn Hanbel’in Müsned’inde rivayet ettiği şu olay ilgi çekicidir:

“Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) devr-i saadetinde oruç tutan iki kadın, iftara yakın saatlerde açlık ve susuzluktan bitkin bir hâle geldiler, neredeyse telef olacaklardı. Peygamber Efendimiz’in huzuruna bir elçi göndererek oruçlarını bozmak için izin istediler. Bunun

⁷⁰ Beyhaki, Şuabü’l-İman, 3, 315

⁷¹ Nesâî, Sünen, 7, 416

üzerine Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerine bir kap göndererek şöyle buyurdu:

– Onlara söyleyin! Yediklerini bu kaba kussunlar.

Kadınlardan birisi, kabın yarısı kadar katı bir kan ile iri bir et parçası kustu. Diğeri de aynı şekilde kusakarak kabı tamamen doldurdu. Hâdiseyi gören halk, hayretler içerisinde kaldı. Bu durum karşısında halkın hayretini Kâinatın Efendisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu sözleriyle giderdi:

– Bu iki kadın, Allah Teâlâ'nın kendilerine helâl kıldığı şeylerden uzaklaşarak oruç tuttular. Yine Allah'ın kendilerine haram kıldığı şeyle iftar ettiler. Bir arada, oturarak onu bunu çekiştirdiler. İşte kapta gördüğünüz irin, onların yemiş olduğu halkın kanı ve etidir.”⁷²

⁷² Müsned, 5, 431

ORUÇLUNUN HER ÂNİ İBADETTİR

Oruç imsak ve iftar vakti arasında devamlı bir ibadettir. Kul uykusunu da yemek yemesini de orucunu daha iyi tutabilme üzerine planlarsa her ânını sevap hâline getirme imkânı vardır. Sevgili Peygamberimiz şöyle buyurur: “Oruçlu kimsenin uykusu ibadettir. Susması tespihtir.”⁷³ Allah rızası için yaptığı amellerine kat kat sevap verilecektir. Duası müstecaptır, günahları da bağışlanmıştır.

Büyük İslâm Âlimi Ebû'l-Âliye de şöyle der: “Oruçlu kimse yatağında uyusa bile bir başkasının gıybetini yapmadığı müddetçe ibadet hâlinedir.” Ancak şu da gözden kaçırılmamalıdır ki, ibadetleri uyanık şekilde yapmak daha faziletlidir. Mademki oruçlunun uykusu böyle kıymetliymiş deyip, orucumuzu uyku ile geçirmemeliyiz. Hadiste övülen uyku, diğer ibadetlerle meşguliyetin ardından meydana gelen yorgunluk sebebiyle olandır.

⁷³ Beyhaki, Şuabü'l-İman, 3, 415

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAŞANMIŞ HİKÂYELERLE ORUÇ

ÇOCUKLAR İYİLEŞİRSE

Peygamber Efendimiz'in torunları Hazreti Hasan ve Hüseyin hastalanmışlardı. Babaları Hazreti Ali ve anneleri Hazreti Fatıma, Allah'a şöyle bir adakta bulundular: "Çocuklarımız iyileşirse üç gün oruç turalım."

Çok geçmeden hastalar şifaya kavuştu ve baba da anne de oruçlarına başladılar. Birinci gün sahura kalkıp oruca niyet ettiler, günü oruçlu geçirip akşama iftarlıklarını hazırladılar. Akşam olup da tam iftar edecekleri sırada, bir fakir gelip,

– Allah için bana bir yiyecek verin. Açım, dedi.

Onlar da yemeye hazırlandıkları yemeklerinin tamamını hiç başlamadan o fakire verdiler. Kendileri su ile iftar ettiler. Evde gece yiyecekleri bir şey de yoktu. İftarda bir şey yemedikleri gibi, sahura da kalkmadan ikinci gün oruçlarına devam ettiler. Akşam olunca bu sefer de bir yetim gelip,

– Allah için bir şey, dedi.

Onlar da yine ağızlarına bile almadan iftar sofralarındaki yemeğin tamamını yetime verip, su ile iftar ettiler.

İftarsız, sahorsuz üçüncü gün de oruçlarına devam ediyorlardı. Üçüncü günün iftar vakti gelmişti. Kapılarını bu sefer de bir esir çaldı. O da aç olduğunu söyleyip onlardan bir miktar yiyecek istedi. Hazreti Ali ve Hazreti Fatıma, bu sefer de yiyeceklerinin tamamını o fakire verdiler. İftarlarını yine su ile yapmışlardı ama adadıkları oruçları da bitmişti artık. Onların yokluk içinde yaptıkları bu cömertlik ve başkalarını kendilerine tercih etmeleri Cenâb-ı Hakk'ın çok hoşuna gitmişti. Haklarında “Onlar kendi canlarının çekmesine rağmen, yemeği fakire, yetime ve esire yedirirler.” mealindeki İnsan Sûresi'nin 8. âyetini göndererek, onlardan razı olduğunu bildirdi.

UNUTARAK

Bir adam Hazreti Ebû Hüreyre'ye geldi ve,

– Oruç tutmak niyetiyle sabahleyin kalktım. Fakat oruçlu olduğumu unutarak yedim içtim. Ne dersiniz, orucum bozuldu mu, dedi.

Ebû Hüreyre,

– Hayır, hiç bir zararı yoktur, diye cevap verince adam,

– Sonra birisinin yanına gitmişim, orada da unutarak getirilen yemeği yedim, dedi. Ebû Hüreyre yine,

– Olsun, orucun bozulmaz, dedi.

Adam tekrar,

– Daha sonra bir başka arkadaşın yanına gitmişim. Yine oruçlu olduğumu unuttum ve bir şeyler yedim, içtim, dedi.

Bu defa Ebû Hüreyre,

– Anlaşılan sen oruç tutma alışkanlığı olmayan birisin, dedi.

EN ÜSTÜN ORUÇ

Bir gün oruç tutup bir gün tutmamak demek olan “savm-ı visâl”, Hazreti Dâvûd’dan bu ümmete kalan bir ibadet hatırasıdır. Bunun için bu orucun adına ‘Dâvûd Orucu’ da denir.

Ebû Muhammed’in şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Vallahi ömrüm boyunca gündüz oruç tutacağım, gece namaz kılacağım, diye yemin ettiğimi Nebi’ye bildirmişlerdi. Resûlullah bana,

– Böyle söyleyen sen misin, diye sordu.

Ben de,

– Evet, ben söyledim, anam babam sana feda olsun ya Resûlallah, dedim.

Bana,

– Senin buna gücün yetmez! Bazen oruç tut, bazen ye, bazen uyu, bazen (teheccüd) için kalk! Her aydan üç gün

oruç tut! Bir iyiliğin karşılığı on mislidir. Bu, bütün seneyi oruçlu geçirmek gibidir, buyurdu.

Ben,

– Bundan daha fazlasına güç yetirebilirim, dedim.

– O hâlde bir gün oruç tut, iki gün iftar et, buyurdu.

– Bundan daha fazlasını yapabilirim, dedim.

– Öyleyse bir gün oruç tut, bir gün tutma! Bu, Dâvûd'un orucudur! Ve oruçların en üstünüdür, buyurdu.

– Bundan fazlasına da güç yetirebilirim, dedim.

– Bundan daha fazlası olmaz, buyurdu.

ORUÇ TUTAN BEBEK

İstikbalin büyük velisi olacak Abdülkadir Geylani Hazretleri, henüz iki-üç aylıkken annesi oğluyla ilgili şu harikulade hadiseyi anlatır:

– Oğlum henüz birkaç aylıktı. Mübarek Ramazan ayı gelip çattı. Süt emmesi gereken oğlum, birinci gün imsak vaktinde iftar vaktine kadar ne kadar meme verdimsem de bütün gün hiç süt emmedi. İkinci gün de aynı durum tekrar etti. Ben süt emzirmek için ısrar ediyordum ama oğlum dudaklarını memeye götürmüyordu. Daha sonra kalbime şöyle ihtar edildi. Anladım ki Abdülkadir oruç tutuyordu.

İkinci sene Şaban ayının sonuna doğru hava fazla bulutlu olduğu için halk Ay'ı göremedi. Ramazan'ın başlama tarihini tespit edemediler. Küçük Abdülkadir'in bir önceki yılki durumunu bilenler hemen annesinin yanına gidip onun süt emip emmediğini sordular. Gerçekten o gün Abdülkadir şafaktan beri süt emmemişti. Daha sonra o günün Ramazan'ın birinci günü olduğu anlaşıldı.

GIYBET ORUCU BOZAR MI?

Allah dostlarından Abdullah Dihlevi Hazretleri, Hindistan'ın gönül mimarlarından dır. Kendisi İmam Rabbani Hazretleri'nin de şeyhidir. Şöyle bir hadise yaşanmıştır. Bir topluluk içinde oturmuş sohbetler ediliyordu. Şeyh Abdullah Dihlevi Hazretleri de o gün oruçlu idi. Oruçlu iken yanında Hindistan sultanı çekıştırili idaresinde nasıl zulmettiği, emri altındakilere nasıl eziyet ettiği, haksızlıklar yaptığı gibi gıybeti yapılanca Abdullah Dihlevi Hazretleri şöyle dedi:

– Eyvah orucum bozuldu.

Şeyh Efendi'nin yanında bulunanlar,

– Ama efendim gıybet yapan siz değildiniz, deyince Abdullah Dihlevi Hazretleri şöyle cevap verdi:

– Gıybeti yapan da dinleyen de yapılan gıybet ortak tır.

RAMAZANA HÜRMET

Ramazan'ın ilk günü idi. Müslüman insanların yaşadıkları mahallede bir Mecusi aile oturuyordu. Bu Mecusi'nin küçük çocuğu, oruç tutan Müslümanların arasında yemek yiyor, su içiyordu. Babası, çocuğun bu yaptığını görünce,

– Evladım! Bugün Müslümanların arasında yemek yenir mi? Onlar bu günlerde oruç tutarlar, bu günler onların mübarek günleridir, hürmet göstermek lazım, diyerek onu ikaz etti ve yemeğini yemek için eve gönderdi.

Bu olaydan birkaç sene sonra bu Mecusi öldü. Ölümünden sonra o şehirde yaşayan bir Müslüman rüyasında bu Mecusi'yi Cennet-i âlâda gördü. Mecusi'ye,

– Nasıl oldu da bu nimete eriştin! Biz seni Mecusi bilirdik. Hatta öldüğün zaman, cenaze namazını bile kılmadık, dedi.

Mecusi olarak bilinen o zat şu cevabı verdi:

– Evet kardeşim! Doğru söylüyorsun. Ben bir Mecusi idim. Fakat bir gün küçük evladım, Müslüman mahallesinde, onlar oruçlu olduğu hâlde yemek yiyordu. Ben çocuğun onların gözleri önünde ekmek yemesine müsaade etmedim. Müslümanların hürmet ettiği bir şeye, ben de hürmet ettiğim için Cenâb-ı Allah, hasta yatağında beni Müslüman olmakla şereflendirdi. Son nefesimi Müslüman olarak verdim. Müslüman olarak öldüğüm için Rabbim beni böyle mükâfatlandırdı ve cennetine koydu.

BİR BARDAK SOĞUK SU

Peygamber Efendimiz'in en yakın dostu Hazreti Ebû Bekir, sıcak bir yaz günü oruç tutmuş ve akşam iftar sofrasında kendisine bir bardak soğuk su ikram edilmişti. İftar vakti gelince soğuk su ile orucunu açmak için dudağını bardağa doğru götürdü. Fakat bardağı ağzına götürmesiyle bırakması bir oldu. Ve birdenbire gözyaşları hıçkırıklara boğuldu. Yanında bulunanlar Hazreti Ebû Bekir'in bu hâline bir anlam vermediler. Hazreti Ebû Bekir'in ağlaması bitince neden bir anda hıçkırıklara büründüğünü sordular.

Hazreti Ebû Bekir şöyle cevap verdi:

– Bir gün Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile oturuyorduk. Derken eliyle bir şeyi itercesine hareketler yaptı. Sanki karşısında birisi varmış gibi ona git diyordu. Ben de kendilerine sordum:

– Ey Allah'ın Resûlü! Elinizi iter gibi hareket yapıyor-
dunuz, sebebi nedir?

Bana şöyle cevap verdi:

– Dünya temessül etti, kendini bana kabul ettirmek istedi. “Git, kendini bana kabul ettiremezsin.” dedim. Dünya bana cevap verdi: “Yeminler olsun sana, sen benden kaçıp kurtulsan da senden sonrakiler benden kurtulamayacaklar kendimi onlara kabul ettiririm.”

Hazreti Ebû Bekir sözlerine şöyle devam etti:

– Ben de bu soğuk suyu içerken dünyayı kabul edenlerden mi oldum diye ağladım.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ORUÇ İLMİHÂLİ

Oruç İbadetinin Tarifi

İslâm'ın beş esasından biri de Ramazan ayında oruç tutmaktır. Oruç; niyet ederek tan yerinin ağarmaya başlamasından yani imsak vaktinden itibaren güneşin batmasına kadar herhangi bir şey yememe, içmeme ve cinsel ilişkiden uzak durma şeklinde yerine getirilen bir ibadettir.

Orucun Farz Oluşu

Oruç ibadeti, Peygamber Efendimiz'in Medine'ye hicretinin ikinci yılında farz kılınmıştır. Bakara Sûresi'ndeki, "Ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi, sizlere de farz kılındı. Ta ki, korunasınız."⁷⁴ âyeti Ramazan orucunu emretmiş, ayrıca Bakara Sûresi'nin 185. âyetinde de "Sizden kim bu aya (Ramazan'a) erişirse oruç tutsun." buyrularak da oruç ibadetinin yerine getirilmesi emredilmiştir. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de İslâm'ın beş esasından birinin Ramazan ayında oruç tutmak olduğunu bildirmiştir.

Orucun farz oluşunu anlatan ilk âyette, ilk peygamber Hazreti Âdem'den (aleyhisselâm) itibaren bütün peygamberlere ve ümmetlerine farz kılındığı anlatılmaktadır.

⁷⁴ Bakara Sûresi, 2/183

Oruç ibadeti, insanlık tarihiyle başlamıştır ve o zamandan beri Allah Teâlâ tarafından yerine getirilmesi istenilen bir ibadettir. Çünkü ruhen saflığa erme, ahlâken kemale ulaşma bakımından insanın oruca ihtiyacı vardır. İbadetler maddi ya da ruhani haz alma gayesiyle yapılmaz. Ancak neticeleri itibariyle insanların oruç ibadetine ciddi ihtiyaçları vardır.

Oruç Çeşitleri

Farz, vacip ve nafile olmak üzere üç çeşit oruç vardır:

1. Farz Oruç

Farz olan oruç denince, Ramazan ayında tutulan oruç kastedilir ve zaten tayin edilmiş, önceden belirlenmiş (muayyen) olan oruç da budur. Mazeretli veya mazeretsiz olarak tutulamadığı zaman, başka bir zaman kaza edilmesi de aynı şekilde farzdır. Bunun dışında kefaret oruçları da farz oruç kapsamında değerlendirilmiştir. Kefaret orucu, yapılan bir hatanın cezası veya telâfisi anlamını taşıdığından kişi için baştan belirlenmiş bir yükümlülük olmayıp buna sebebiyet vermesi hâlinde gündeme gelebilen arızî bir yükümlülük niteliğindedir.

Ramazan orucu sadece belirli bir vakitte, yani Ramazan ayında tutulabilirken, diğerleri oruç tutmanın serbest olduğu her zaman tutulabilir. Ramazan orucunun kazası da istenilen mubah günlerde tutulabilir.

2. Vacip Oruç

Vacip oruç yani nezir (adak) orucu, kişinin dinen yükümlü olmadığı bir ibadeti yapmayı kendisi için bir yükümlülük hâline getirmesidir. Mesela bir kimse, oruç tutmayı adanmışsa, bu adak orucunu tutması vaciptir. Adak adanırken, orucun tutulacağı gün belirlenmişse, meselâ falan ayın falan günü gibi, bu muayyen bir vacip olur ve orucun belirlenen günde tutulması gerekir. Orucun tutulacağı gün belirlenmemişse belirlenmemiş günlerde vacip olur ve dilediği bir günde tutabilir. Başlanmış nafil ile bir orucun bozulması durumunda bunun kaza edilmesi Hanefilere göre vaciptir.

3. Nafile Oruç

Farz ve vacip olan oruçların dışında tutulan oruçlar nafile oruç olarak isimlendirilir. Nafile, gereksiz anlamına değil, farz ve vacip olanın dışında, kısaca gerekenin dışında yapılan anlamına gelir. Daha fazla sevap kazanmak maksadıyla yapıldığı için tabir caizse nafile ibadet, çalışan insanın ücretini arttırmak için bir bakıma fazla mesai yapmasıdır.

Nafile oruç, mubah olan bütün günlerde tutulabilir. Ancak bazı günlerde oruç tutmak daha faziletli görülerek bugünlerde oruç tutmak sünnet veya mendup kabul edilmiştir. Peygamberimiz'in sıklıkla oruç tuttuğu veya oruç

tutulmasını tavsiye ettiği yani oruç tutmanın mendup kabul edildiği belli başlı günleri görelim:

a. Şevval Orucu: Ay takviminde Ramazan ayından sonraki ay, Şevval ayıdır. Şevval ayında altı gün oruç tutmak müstehaptır. Bu oruçların bayramın hemen arkasından peş peşe tutulması daha faziletli olmakla birlikte ay içerisinde aralıklı olarak tutmak da mümkündür. Kaza veya adak oruçlarının bugünlerde tutulmasıyla da aynı seviyede elde edilir. Peygamberimiz'in, Ramazan'ı oruçla geçirip buna şevvalden altı gün ilâve eden kişinin bütün yıl oruçlu geçirmiş olacağı yönündeki ifadesini⁷⁵, "Kim iyi bir amel işlerse, kendisine bunun on katı ecir vardır."⁷⁶ âyetiyle birlikte değerlendiren kimi âlimler, bire on hesabıyla, Ramazan orucunun on aya, altı gün şevval orucunun da altmış güne karşılık olduğunu ve bu suretle bütün yıl oruçlu geçirilmiş sayılacağını söylemişlerdir.

b. Aşure Orucu: Muharrem ayının onuncu gününe "âşûrâ" denilir. Hazreti Peygamber'in bugünde devamlı olarak oruç tuttuğu rivayet edilmiştir. Fakat sadece o gün de oruç tutulması doğru görülmemiş, bunun yanında bir önceki veya bir sonraki günün de oruçlu geçirilmesi tavsiye edilmiştir. Bir rivayete göre Peygamberimiz Medine'ye teşrif ettiğinde Yahudilerin aşure gününde oruç tuttuklarını görünce, bu orucun anlamını yani ne için tutulduğunu

⁷⁵ Müslim, Sıyâm, 204

⁷⁶ el-En`âm 6/160

sormuştu. Yahudiler, bugünün büyük bir gün olduğunu; Allah'ın Musa'yı ve İsrâiloğulları'nı düşmanlarından bugünde kurtardığını ve Musa'nın bu sebeple bugünde oruç tuttuğunu, kendilerinin bugünde oruç tutmalarının da bundan kaynaklandığını söyleyince Peygamberimiz "Ben Musa'ya sizden daha yakınam." demiş ve bugünlerde oruç tutulmasını emretmiştir.⁷⁷ Aşure orucunu Cahiliye döneminde Arapların tuttuğu ve Hazreti Peygamber'in de Ramazan orucunun farz kılınmasına kadar bu orucu tutmayı emrettiği rivayetleri de vardır.⁷⁸ Daha sonra Ramazan orucu farz kılınıncaya aşure orucu bir yükümlülük olmaktan çıkarılmış, fakat aşure günü oruç tutulması tavsiye edilmiş ve bugün oruç tutmak sünnet olarak devam etmiştir.

c. Her Ay Üç Gün Oruç: Her aydan üç gün oruç tutmak ve bunu özellikle her ayın 13, 14 ve 15. günlerinde yapmak müstehap kabul edilmiştir. Kamerî takvim (ay takvimi) hesabına göre bugünlere "eyyam-ı bîd" denir. Peygamber Efendimiz'in özellikle ayın 13, 14 ve 15. günlerinde olmak üzere her ay üç gün oruç tutmayı tavsiye ettiği rivayeti⁷⁹ yanında Hazreti Âişe'nin, Peygamberimiz'in her ay üç gün oruç tuttuğuna dair rivayeti de bulunmaktadır. Sevgili Peygamberimiz bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurur: Sabır ayı olan Ramazan'da tutulan oruçlar ve

⁷⁷ İbn Mâce, Sıyâm, 41

⁷⁸ Müslim, Sıyâm, 116

⁷⁹ Müslim, Sıyâm, 181-182

her ayın üç gününün orucu kalpte bulunan bütün kötü duyguları kesinlikle giderir.”⁸⁰

d. Pazartesi-Perşembe Orucu: Her hafta pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmak da teşvik edilmiş bir nafiledir. Peygamberimiz’in pazartesi ve perşembe günleri oruç tuttuğu ve sebebiyle ilgili soruya cevaben de “İnsanların amelleri Allah Teâlâ’ya pazartesi ve perşembe günleri arz olunur; ben amelimin arzı sırasında oruçlu olmayı tercih ediyorum.”⁸¹ dediği rivayet edilmektedir.

e. Zilhicce Orucu: Zilhicce ayının ilk dokuz gününde oruç tutmak tavsiye edilmiştir. Zilhicce ayının 10. günü kurban bayramının ilk günüdür. Peygamberimiz’in zilhiccenin ilk dokuz günü oruç tutmayı sürdürdüğü rivayet edildiği için zilhiccenin ilk dokuz gününün, yani kurban bayramından önceki dokuz günün oruçlu geçirilmesi müstehaptır. Fakat sıkıntıya ve hâlsizliğe sebep olacağı gerekçesiyle, hacda olanların 9. günü (arefe günü) oruç tutması mekruh görülmüştür. Peygamberimiz, arefe gününün faziletine ilişkin olarak “Arefe gününden daha çok Allah’ın cehennem ateşinden insanları âzat ettiği bir gün yoktur.” buyurmuş, yine “Arefe günü tutulan orucun bundan önce ve sonra birer yıllık günahları örteceği Allah’tan umulur.”⁸² dediği nakledilmiştir.

⁸⁰ Müsned, 5, 363

⁸¹ Ebû Dâvûd, Savm, 60; İbn Mâce, Sıyâm, 42

⁸² Müslim, Sıyâm, 196-197

f. **Haram Aylarda Oruç:** İslâmî literatürde savaşın haram kabul edildiği dört kutsal aya haram aylar denir. Haram aylar olarak anılan Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb aylarında, perşembe, cuma ve cumartesi günleri oruç tutmak müstehaptır.

g. **Şaban Orucu:** Kamerî aylardan Şaban ayında oruç tutmak müstehap sayılmıştır. Âişe Validemiz'in belirttiğine göre Peygamberimiz en çok orucu Şaban ayında tutmuştur hatta Şaban ayının tamamını oruçla geçirdiği olmuştur. Ümmü Seleme Annemiz de Allah Resûlü'nün Ramazan ayı dışında tamamını oruçla geçirdiği tek ayın, Şaban ayı olduğunu nakleder.⁸³

h. **Savm-ı Dâvûd:** Gün aşırı oruç tutmak, yani bir gün oruç tutup ertesi gün tutmamak şeklinde tutulan oruçtur. Sevgili Peygamberimiz tarafından "Savm-ı Dâvûd" olarak nitelenmiş ve bu şekilde oruç tutmanın değerli olduğu ifade edilmiştir. Peygamber Efendimiz bu şekildeki oruç hakkında "En faziletli oruç Dâvûd'un tuttuğu oruçtur; o bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı." buyurmuştur.

Sahabeden Abdullah ibn Amr ibni'l-Âs, "Ben daha fazlasını tutabilirim." deyince, Peygamberimiz bunun faziletli bir şekil olduğunu ve daha fazlasını tutmaya çalışmamayı tavsiye etmiştir.⁸⁴ Bu bakımdan gün aşırı oruç tutmak, en faziletli nafîle oruç olarak değerlendirilmiştir.

⁸³ Ebû Davud, Sünen, 6, 276

⁸⁴ Müslim, Sahih, 6,41

Belirtilen günlerde oruç tutmanın fazileti ve kişiye kazandıracağı sevaplar konusunda birçok hadis rivayet edilmiştir. Oruç tutmanın tavsiye edildiği günler incelendiğinde bunların belirlenmesinin gelişigüzel olmayıp belli bir periyoda göre düzenlendiği görülür. Bu bakımdan oruç tutmanın ruhî ve bedenî faydaları göz önüne alındığında yılın belli zamanlarında oruç tutmak oldukça faydalı, tutulacak oruçları Peygamber Efendimiz'in tavsiye ettiği günlerde tutmak ise oldukça sevaplıdır. Bununla birlikte, oruç tutmanın haram ve mekruh olmayan günlerde kişi kendi durumuna ve tercihinine göre istediği zaman nafile oruç tutabilir.

4. Oruç Tutmanın Yasak Olduğu Günler

Dinimizde, oruç tutmanın emredildiği, tavsiye edildiği günler olduğu gibi, oruç tutmanın yasaklandığı veya hoş karşılanmadığı günler de vardır. Bazı belli günlerde oruç tutmanın hoş karşılanmayışının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Yasağın mahiyetine ve ağırlık derecesine göre, bu günlerin bir kısmında oruç tutmak haram veya harama yakın mekruh sayılırken diğer bir kısmında ise helâle yakın mekruh sayılmıştır.

Oruç tutmanın yasak olduğu günlerin başında bayram günleri gelir. Peygamberimiz iki vakitte oruç tutulmayacağını bildirmiştir ki birisi Ramazan Bayramı'nın birinci günü,

diğeri Kurban Bayramı günleridir.⁸⁵ Ramazan bayramının sadece birinci gününde ve kurban bayramının dört gününde oruç tutmak haramdır (bir görüşe göre tahrîmen mekruh). Bugünlerde oruç tutmanın hoş karşılanmayıp yasaklanmasının anlamı açıktır. Bayram günleri sevinme günleridir. İnsanların birbirlerini ziyaret edip birbirlerine ikramlarda bulunma günleridir. Ramazan Bayramı'nda bir ay umumi bir oruç tutmanın ardından, umumi bir ziyafet yine Allah'ın izniyle yapılmaktadır. Toplu ziyafet günlerinin dışında kalmamak gerekir. Kurban bayramında kesilen hayvanın etinden istifade edilmesi, başkalarına ikramlarda bulunulabilmesi için oruçlu olmamak gerekir. Bayram günlerinde yeme içmedeki anlam, oruç tutmanın önünde bir anlam ifade etmektedir.

Kadınlara ait özel günlerde, doğum sonrası kırk gün kadınların oruç tutmaları haramdır. Kadınlar bu durumlarda oruç tutmaları hâlinde tuttıkları oruç geçerli olmayacağı gibi günah da işlemiş olurlar. Onlar bugünlere denk gelen Ramazan oruçlarını daha sonraki günlerde kaza ederler. Esasen Şevval ayından altı gün oruç tutmanın tavsiye edilmesinin altında, kadınların özel durumları sebebiyle tutamadıkları oruçları Ramazan sonrası hemen kaza etmelerine bir fırsat hazırlama hikmeti de bulunmaktadır.

⁸⁵ Buhârî, Sahih, 7, 113

Bazı günlerde oruç tutmak ise çeşitli sebeplerle mekruh sayılmıştır. Mesela; sadece aşure gününde oruç tutmak Yahudilere benzemek anlamını içerdiği için mekruh sayılmıştır. Kimi âlimlere göre sadece cuma gününde veya sadece cumartesi gününde oruç tutmak, nevruz ve mihri-can günlerinde oruç tutmak tenzîhen mekruhtur. Ancak kişinin öteden beri alışkanlık hâline getirdiği oruç bugün-lere rastlarsa, özel olarak bugünlerde oruç tutma kastı bu-lunmadığı için, bunun bir sakıncası yoktur. Oruç tutmak için özellikle cuma gününü seçmenin mekruh oluşu, bugü-nün Müslümanların haftalık bayram günü kabul edilmesi-dir. Peygamberimiz, mûtat orucun denk gelmesi dışında, özellikle cuma günü oruç tutmamayı tavsiye etmiştir.

Şek günü (şüphe günü) oruç tutmak mekruhtur. Havanın bulutlu olması gibi sebepler yüzünden Şaban ayının yirmi dokuzundan sonraki günün Şaban ayına mı yoksa Ramazan ayına mı ait olduğu konusunda şüphe meydana gelirse, bugüne “şek günü” denilir. Bu, bugü-nün Ramazan ayına ait olup olmadığında kuşku bulundu-ğu anlamına gelir. Bugün herhangi bir oruç tutmak mek-ruhtur. Şaban ayını oruçla geçiren kimsenin şek gününde orucu bırakmaması daha faziletli olduğu gibi, mûtadı şek gününe denk gelen kimsenin bugünde oruç tutmasında da bir sakınca yoktur. Peygamberimiz Ramazan’ı bir veya iki gün önceden oruç tutarak karşılamayı yasaklamıştır.⁸⁶

⁸⁶ Tirmizi, Sahih, 3, 106

Âlimler bu yasaklamaya sebep olarak Ramazan orucuna ilâve yapılması endişesini göstermişlerdir. Bu bakımdan şek günü, Ramazan orucuna niyetle oruç tutmak tahrîmen mekruhtur. Fakat bugünde oruç tutmak genel olarak mekruh olmakla birlikte nafîle niyetiyle tutulan orucun geçerli olacağı, hatta bugünün Ramazan'ın birinci günü olduğunun anlaşılması hâlinde farz olan oruç yerine geçeceği kanaatini taşıyanlar da olmuştur.

Ancak Ramazan'ın başlama ve bitiş günlerinde Müslümanlar arasında fitne ve uyumsuzluk sokacak tutum ve davranışlardan şiddetle kaçınmak gerekir. Gerekirse bir gün oruç sonradan kaza edilebilir ama sebep olunan fitneyi ve huzursuzluğu telâfi etmek, ortadan kaldırmak kolay olmaz.

İki veya daha fazla günü, arada iftar etmeksizin birbirine ekleyerek oruç tutmak mekruhtur. Buna visâl orucu (savm-ı visâl) denir. Âişe Validemiz'in belirttiğine göre Peygamberimiz Müslümanlara acıdığı için visâl orucu tutmalarını yasaklamış; kendisinin bu şekilde oruç tuttuğu hatırlatılınca da, "Siz benim gibi değilsiniz; beni Rabbim yedirir içirir."⁸⁷ diye cevap vermiştir.

5. Oruç Mükellefiyetinin (Yükümlülüğünün) Şartları

Orucun yükümlülük şartları denince, bir kimsenin oruç ibadetiyle yükümlü (mükellef) sayılması, farz veya

⁸⁷ Buhari, Sahih, 7, 68

vacip bir orucun bir kimsenin üzerinde borç olarak sabit olması için aranan şartlar kastedilir.

Namaz mükellefiyeti için gerekli olan şartlar oruç için de geçerlidir. Müslüman olmak, baliğ yani ergenlik çağına erişmiş olmak ve akıl sağlığı yerinde olmak orucun geçerliliğinde aranan şartlardır.

Küçük yaştaki çocuklar için yarım gün oruç tutmak, oruç sırasında sadece su içmek gibi oruca alıştırma ve ısıdırma maksatlı uygulamalar tavsiye edilebilir. Peygamberimiz, yedi yaşından on yaşına kadarki sürede çocuğun namaza alıştırılmasını tavsiye etmiştir. Bedenî durumları dikkate alınmak şartıyla çocukların 8-9 yaşlarından itibaren oruca alıştırılmaları da uygundur.

Genel vücûb şartları yanında kişinin ayrıca oruç tutmaya gücü olmalıdır. Yolcu (seferi) olmaması da şarttır. Bu şartlar orucun edasının vaciplik şartları olarak da adlandırılır.

6. Oruç Tutmamayı Mubah Kılan Mazeretler

Kur'ân'da ve hadislerde, dinde insanlara zor gelecek hiçbir yükümlülüğün bulunmadığına sıklıkla işaret edildiğini, herhangi bir sıkıntı ve meşakkatin bulunduğu durumda da oruçla yükümlü olanlara birtakım kolaylık ve ruhsatların tanınmış olduğunu biliyoruz. Bu genel ilkenin bir parçası olarak, bazı durumlarda farz olan Ramazan orucunu tutmamaya da müsaade edilmiştir.

Ramazan orucunu tutmamayı mubah kılan mazeretler genel hatlarıyla şunlardır:

a. Yolculuk (Sefer): Yolculuk durumu, genelde sıkıntılı ve meşakkatli olduğu için yolcu olanlara birçok konuda kolaylıklar getirilmiştir. Yolcu olanlar için, namazın terkine değil, kısaltılmasına ruhsat verildiği hâlde, namaza göre daha yorucu ve yıpratıcı olduğu için orucun terk edilmesine ruhsat verilmiştir.⁸⁸ Bununla birlikte yolcu sayılan kimsenin, eğer gerçekten bir sıkıntı yoksa ve zarar da görmeyecekse oruç tutması daha faziletli görülmüştür. Kur'ân'da bu durumda olan kimseler için "Eğer işin gerçeğini bilerseniz, oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır."⁸⁹ buyrulur.

b. Hastalık: Hastalık da birtakım ruhsatların sebebi olan bir durumdur. Yüce Allah, Bakara Sûresi'nin 183. âyetinde hiçbir kayıt getirmeden hasta olanların, iyileştikleri bir zamanda oruç tutabileceklerini ifade etmiştir. Bu bakımdan oruç tuttuğu takdirde hastalığının artmasından veya uzamasından endişe eden yahut böyle olmamakla birlikte oruç tutmakta zorlanacak olan kimseler, oruç tutmayabilir veya başlamış bulundukları orucu bozabilirler. Oruç tuttuğu takdirde hasta olacağı tıbbın verilerine göre kuvvetle muhtemel olan kişinin de hasta hükmünde

⁸⁸ Bakara Sûresi, 2/183-184

⁸⁹ Bakara Sûresi, 2/184

olduğu söylenmiştir. Devamlı hastalıklar da bu kategoriye girer. Şeker hastalığı gibi...

c. Hamilelik ve Çocuk Emzirmek: Hamile veya emzikli olan kadınlar, kendilerine yahut çocuklarına bir zarar gelmesinden korkmaları hâlinde oruç tutmayabilirler. Bunlar bir yönüyle hasta hükmünde oldukları gibi, onlara bu ruhsatı tanıyan hadisler de bulunmaktadır.⁹⁰ Anne çocuğunu emzirirken orucu sebebiyle sütünün kesilme ihtimali varsa orucunu kazaya bırakabilir. Çocuğu doğduktan sonra, sütünün azalması endişesi taşımiyorsa tutmadığı günlerin orucunu tutar. Burada gözden kaçmaması gereken bir husus da şudur: Allah Teâlâ hanımların bazı özel hâllerinde kılmadıkları namazları kaza etmelerini istemediği hâlde Ramazan ayı orucuna denk gelen günlerin kazasını istemektedir. Bu, oruçla yakalanacak lütufların büyüklüğüne işaret de olabilir.

d. Yaşlılık: Dinimiz oruç tutmaktan âciz olan yaşlı kimselerin oruç tutmasını istememiş, bunun yerine tutamadıkları her gün için bir yoksulu doyuracak kadar fidye vermelerini emretmiştir. İyileşme ihtimali bulunmayan hastalar da bu hükümdedir. Ancak Ramazan ayında oruç tutma gücüne sahip olmayıp da daha sonra kaza edebilecek durumda olanlar fidye vermeyip tutamadıkları oruçları kaza ederler.

⁹⁰ Nesaî, Sıyâm, 50-51; İbn Mâce, Sıyâm, 3

İyileşmeyen sürekli bir hastalık sebebiyle oruç fidyesi veren kimse, daha sonra oruç tutmaya güç yetirecek olsa fidyenin hükmü kalmaz; oruç tutması ve önceki tutamadığı oruçları kaza etmesi gerekir.

e. İleri Derecede Açlık ve Susuzluk: Oruçlu bir kimse açlıktan veya susuzluktan dolayı helâk olacağından, beden ve ruh sağlığının ciddi boyutta bozulacağından endişe ediyorsa veya böyle bir şeyin olması tecrübe-ye veya doktor raporuna göre kuvvetle muhtemel ise orucunu bozması câiz olur. Hatta ölüm tehlikesi açıksa oruç tutması haram olur. Bu da meşru bir mazerettir. Bu hususta en iyi belirleyici kişinin vicdanıdır.

f. Zor ve Meşakkatli İşlerde Çalışmak: Aslında çalışma şartları ibadetlerin rahat ve elverişli yapılmasına imkân tanıyan özellikte olmalıdır. Ancak böyle bir durum söz konusu değilse, iş değiştirme imkânı da yoksa kişi orucunu sonraya bırakabilir. İnsanın ibadetini sağlıklı bir şekilde yapmakla geçimini temin şartları arasında bırakılması, insan hakları açısından kesinlikle kabul edilebilir bir durum değildir. Geçici bir süre ağır bir işte çalışmak durumunda kalan ise bu durumda oruç tuttuğu takdirde sağlığına bir zarar erişeceğinden endişe ediyorsa oruç tutmayabilir. Bunlar imkân bulurlarsa oruçlarını kaza ederler, değilse oruç yerine fidye verirler. Bir futbolcunun oruçlu iken öğle vaktinde maça çıkması gibi. Ancak iftar sonrası oynanacak bir maç için de gündüzünden orucu bırakmamak gerekir.

7. Oruç ibadetinin Geçerlilik Şartları

Orucun sahih (geçerli) olması için, oruç tutmaya niyet etmiş ve orucu bozacak şeylerden kaçınmış olmak şarttır. Hanımlar için ilâve şart ise, onların hayız veya nifas durumunda olmamalarıdır. Peygamberimiz'in hanımlarından gelen bütün rivayetler, onların özel durumlarında namaz kılmadıkları ve oruç tutmadıkları yönündedir.

Cünüplük, hayız ve nifastan farklıdır. Cünüplük oruca başlamaya engel görülmemiştir. Bununla birlikte mümkün olan en kısa zamanda cünüplükten temizlenmek gerekir.

8. Oruca Niyet

Bütün ibadetlerde olduğu gibi oruç ibadetinde de niyet şarttır. Şâfiîler ve bazı Mâlikîler niyeti rükün saymışlardır. Her ikisine göre de, niyet edilmediği takdirde sabahdan akşama kadar aç durmak oruç yerine geçmez. Bu bakımdan, ister farz veya vacip, isterse nafîle olsun her tür oruçta niyet şarttır. Herhangi bir oruca kalben niyet etmek, hangi orucu tutacağını kalbinden geçirmek yeterlidir. Bu niyetin dil ile ifade edilmesi, onun teyit edilmesi ve perçinlenmesi anlamına geldiğinden mendup sayılmıştır.

Her türlü oruç için mümkün oldukça, sabah vakti girmeden önce veya geceden niyet etmek en faziletli olanıdır. Hanefîlere göre Ramazan orucu, nafîle oruçlar ve vakti

belirtilmiş adak (nezr-i muayyen) oruçlarının niyet etme vakti gün batımından başlayıp ertesi günün kuşluk vaktine hatta öğle namazı vaktinin girmesinden az önceki vakte kadar devam eder. Öğle vakti girdikten sonra artık hiçbir oruca niyet edilemez.

Zevalden önce nafile oruca niyet etmenin câizliğini gösteren hadisler bulunmaktadır. Farziyeti ya da vücûbiyeti kesinleşmiş oruçlara ise en geç imsak vaktine kadar niyet edilmiş olması ve orucun belirlenmesi gerekir. Mesela başlanmış fakat bir sebeple tamamlanamamış nafile orucun kazası kişinin uhdesinde sabit olmuş, borç oluşu kesinleşmiştir. Ramazan orucunun kazası da böyledir. Fakat Ramazan orucunun kendisi sabit borç sayılmaz; çünkü mesela, kişinin ertesi gün yaşayıp yaşamayacağı belli değildir. Kişi ertesi günün herhangi bir vaktinde ölecek olsa, o günkü oruç onun borcu olarak yazılmaz.

Ramazan, belirli adak veya herhangi bir nafile oruç için mutlak niyet yeterlidir. Mesela; “yarın oruç tutmaya” veya “yarınki günün orucunu tutmaya” niyet edilse, ertesi gün Ramazan ise, bu niyet Ramazan orucuna niyet yerine geçer; ertesi gün, daha önce oruç tutmak için vaktini tayin etmiş olduğu gün ise bu defa adak orucuna niyet etmiş olur. Sahura kalkıp yeme ve içme de niyet yerine geçer.

Oruca niyetin vaktiyle ve şekliyle ilgili ayrıntı sayılabilecek bazı bilgiler de bu ibadetin geçerliliğini yakından ilgilendirir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

1. İçinde bulunulan gün, güneş batmadan önce ertesi günün orucuna niyet edilemez.

2. Güneş battıktan sonra herhangi bir oruca niyet edilmesi hâlinde, imsak vaktine kadar yeme, içme ve cinsel ilişkide bulunmak niyete ve oruca zarar vermez.

3. Oruç tutup tutmayacağına tereddüt olması durumunda veya niyetin bir şarta bağlanması durumunda niyet gerçekleşmiş olmaz. Niyette esas olan kesin kararlı olmaktır.

4. Ramazan'da, Ramazan orucundan başka oruç tutulamayacağı için, hangi oruca niyet edilirse edilsin Ramazan orucu yerine geçer.

5. Hem kefarete hem de nafilaya niyet edilerek tutulan oruç, kefaret orucu yerine geçer.

6. Tutulamamış Ramazan oruçlarını kaza ederken, bir belirleme yapmaksızın, "kazası gereken oruca" diye niyet edebileceği gibi, belirleme yaparak da niyet edilebilir. Üzerinde çok sayıda kaza borcu varsa "kazası gerekli ilk oruca" diyerek niyet edilebilir.

9. Oruçlu İçin Yasak Olan Davranışlar

Orucun yasakları, doğrudan söylenirse yemek, içmek ve cinsel ilişkide bulunmaktır ki bu hususlar, orucun bozulmasına sebep olan şeylerdir. Dolayısıyla bu üç hususa

dikkat edildiği takdirde oruç tutulmuş olur. Bununla birlikte bazı davranışların, sayılan bu üç şeyin kapsamına girip girmediği konusunda gerekli veya gereksiz şüpheler meydana gelebilmektedir. Gıybet etmenin orucu bozacağı, yalan söylemenin orucu bozacağı gibi. Ancak orucu bozan şeylerin dışında kalan bu hususlar orucun sevabını azaltan mekruh fiiller anlamını taşır.

10. Orucun Mekruhları

Fıkıh kitaplarında orucun mekruhları olarak zikredilen şeylerin bazısı, orucun anlam ve gayesine yakışmayan şeyler, bir kısmı da biraz daha ileri götürüldüğü takdirde orucun bozulmasına sebep olabilecek şeyler olarak anlatılmaktadır. Mesela bir şeyi tatmak ve çiğnemek mekruhtur, çünkü ağza alınan bir şeyin yutulma tehlikesi bulunmaktadır.

Yine misvak kullanmayı, diş fırçalamayı da mekruh sayanlar bulunmakla birlikte, âlimlerin çoğunluğu bunu mekruh görmemişlerdir. Günümüzde yaygın olduğu şekliyle ağız ve diş temizliğinin diş fırçası kullanılarak yapılması da oruca zarar vermez, üstelik aksatılmaması yerinde bir davranış da olur. Ağız ve diş temizliğini gündüz yapmamayı tercih edenler, bunu mutlaka sahurdan sonra yapmış olmalıdır. Oruçlunun normal temizlik için veya cünüplükten temizlenmek için yıkanması mekruh olmamakla birlikte, serinlemek maksadıyla yıkanması da

mekruh sayılmıştır. Oruçlunun güzel koku sürünmesi veya güzel kokan bir şeyi özel olarak koklaması da mekruh sayılmaz. Ancak oruçlunun ağız kokusu Allah katında çok değerlidir.

Orucu bozmamakla birlikte, oruçlunun direncinin kırılmasına ve güçsüz düşmesine yol açan kan aldırma gibi şeyler mekruhtur. Yoksa kan aldırma orucu bozmaz. Bununla birlikte Türkçemizde güzel bir tabir vardır; “oruca zedelemek” diye. Yalan söylemek, insanlara hakaret etmek, aldatmak, iftira ve gıybet gibi dinen haram olan hususlar oruçlu iken yapıldığında oruç bozulmasa da dediğimiz gibi “oruç zedelenmiş” olacaktır. Yani orucun sevabı ve mükâfatı azalacaktır.

11. Orucu Bozan Hususlar

Yemek, içmek ve cinsel ilişkide bulunmak orucu bozan hususlardır. Bunlardan sadece kazayı gerektirenler olduğu gibi, kaza ile birlikte kefareti gerektirenlere de bakalım:

a. Orucu Bozup Hem Kaza Hem de Kefareti Gerektiren Durumlar

Ramazan ayında oruç tutarken aşağıda sayılacak hususlardan herhangi birini mecbur kalmadan, unutma durumu olmadan isteyerek yapan bir kimse için hem kaza, hem de kefaret lâzım gelir:

1. Cinsî münasebette bulunmak.
2. Yemek, içmek veya beslenme maksatlı ilâç kullanmak.
3. Ağzına ihtiyarsız giren yağmur, dolu ve kar suyunu isteyerek yutmak.
4. Tütün içmek, tütün veya benzeri bir tütsü maddesini yakıp dumanını içine çekmek.
5. Enfiye çekmek.
6. İçyağı, pastırma veya çiğ et yemek.
7. Dişlerin arasında kalan susam veya buğday tanesi kadar küçük bir şeyi yutmak orucu bozmaz. Fakat böyle bir şey dışarıdan alınıp yutulsa, orucu bozar ve kefarete gerekir. Ancak böyle pek az bir şey ağza alınıp çiğnense oruca zarar vermez. Çünkü bu ağız içinde dağılır bir zerre hâline gelir. Ancak bunun tadı boğaza giderse oruç bozulur.
8. Sevdiği bir kimsenin tükürüğünü, ağız suyunu yutmak.

Bu saydığımız şeylerde, bedenin tedavisi veya gıdalanması ve beslenmesi veyahut zevk ve lezzet alması vardır. Bu sebeple kaza ile beraber kefareti de gerektirir. Bile bile oruç bozduktan sonra, aynı gün hayız ve nifas gibi oruç yemeyi mubah kılan bir durum ortaya çıkarsa, kefareti düşer. Sadece kaza borcu kalır. Oruç tutmaya mâni bir hastalığın zuhuru hâlinde de hüküm aynıdır. Orucu

bozduktan sonra, kendi isteğiyle veya mecburen seyahate çıkmak yahut da kendini zorla hasta etmek, kefareti düşürmez.

b. Orucu Bozup Sadece Kazayı Gerektiren Durumlar

1. Yenilip içilmesi normal, alışılmış olmayan ve insan tabiatının meyletmediği taş, toprak, çiğ pirinç, çiğ hamur, un gibi şeylerin yenilip içilmesi,

2. Henüz içi olmamış yeşil cevizi yemek. Veya bademi, fındığı ve kuru fıstığı kabuğuyla birlikte çiğnemedен yutmak.

3. Arka yola fitil koymak, ilâç akıtmak.

4. Burna ilâç çekmek.

5. Kulağın içine yağ damlatmak.

6. Boğaza huni ile bir şey akıtmak.

7. Karında veya başta bulunan herhangi bir yaraya sürülen ilâcın vücuttan içeri nüfuz etmesi.

8. Boğaza kaçan yağmur, kar veya doluyu istemeyerek yutmak.

9. Abdest alırken boğazına veya burna su çekerken genzine hata ile suyun kaçması.

10. İsteyerek boğazına veya burnuna duman çekmek. Sigara, anber gibi lezzet ve keyif verici bir duman olursa, kefaret de gerekir.

12. Uyumken boğazına birisi tarafından su dökölmek.
13. Unutarak yiyip içtikten sonra, orucum bozuldu zannıyla bilerek yiyip içmek.
14. Dişleri arasında kalan nohut tanesi kadar şeyi yemek.
15. Kendi isteğiyle dışarı kusmak. Bu kusma ağız dolusundan az da olsa orucu bozar.
16. Ağız dolusu kendiliğinden gelen veya isteyerek getirilen kusmuğı mideye çevirmek.
17. Sahur vakti geçtiğı hâlde, geçmedi zannıyla sahur yemek.
18. Güneş battı, iftar oldu zannıyla oruç bozmak.
19. Ramazan orucundan başka bir orucu bozmak. İsterse kasden olsun..
20. Hanımını öpmek, okşamak, sarılma, v.s. sebebiyle erkekten ve kadından meninin gelmesi. Şehvetle sadece mezinin gelmesi ile oruç bozulmaz.
21. Ramazan orucunu tutmaya niyet etmeden gündüz yiyip içmek de sadece kazayı gerektirir. Kefaret icab etmez. Çünkü kefarete oruç tutmamanın değil, tutulan orucu bozmanın cezasıdır.
22. Başkasının tükürüğünü veya ağzından çıkan lokmasını yutmak veyahut kendisinin ağzından çıkarıp

dışarıda biraz beklettiği lokmasını yemek. İnsan tabiatı bu gibi hâllerden iğreneceği için, sadece kaza gerekir.

23. Ön veya arka yolların içine parmakla veya başka bir vasıta ile, su yahut yağ gibi bir yaşığın iletilmesi. Bu itibarla oruçlunun istinca (büyük ve küçük abdestlerden sonra temizlik) yaparken dikkatli olması, elindeki yaşığı ön ve arka mahallerin içine deydirmemesi şarttır.

24. El ile meni getirmek (istimna' - mastürbasyon).

25. Kan yutmak. Çoğunluğunu tükürük teşkil eden ağızdaki az kanı yutmak orucu bozmaz.

c. İlâç Kullanmanın ve İğne Yaptırmanın Hükümü

Ağızdan alınacak hap, şurup ve pastil gibi şeylerin orucu bozacağında görüş birliği bulunmaktadır. Çünkü bunlar doğrudan mideye inmekte, esasen tedavi maksatlı olsa bile dolaylı olarak beslenme niteliği de taşımaktadır.

Göze, burun veya kulağa damlatılan ilâcın orucu bozup bozmayacağı konusu ise tartışmalıdır. Kimi âlimler, göze damlatılan ilâcın orucu bozmayacağı, kulak ve burna damlatılanın bozacağı görüşünde ise de bunlardan burun içinin yemek borusuyla ve mideyle doğrudan bağlantısının bulunduğu, gözün dolaylı olarak boğaza açıldığı, kulağın ise mideyle böyle bir bağlantısının bulunmadığı düşünülürse, bunlardan sadece buruna konan ilâçlar hakkında ihtiyatlı olmak gerektiği sonucu çıkar. Böyle olunca,

burna enfiye çekmek, boğaza inecek şekilde bol miktarda su çekmek gibi davranışlar orucu bozar. Bu organlara konan ve tamamen tedavi maksatlı ilâç ve damlalar ise orucu bozmaz. Çünkü bu son sayılan davranışın yeme ve içme, yani beslenme ve oruca karşı direnç kazanma faaliyeti sayılması isabetli olmaz.

İğne yaptırma meselesine gelince: Deri altına veya adaleye akıtılan (yapılan) veya damardan yapılan iğnenin orucu bozup bozmayacağı konusu, ilk fakihlerin, yaralayıp vücuda giren bıçak vb. katı cisimler ile derin yara üzerine sürülen merhemin orucu bozup bozmayacağına ilişkin tartışmalarına göre belirlenmeye çalışılmıştır. Şöyle ki;

Ebû Hanîfe'nin "derin yara üzerine sürülen ve karın veya beyne ulaşan ilâcın/merhemın orucu bozacağı" yönündeki görüşünü alanlar, iğneyle vücuda bir şey zerk edilmesi durumunda orucun bozulacağını ileri sürmüşlerdir. Bu görüşte hareket noktası, tabii yollar dışından da olsa vücuda bir şeyin girmiş olmasının orucu bozacağı fikridir. İğne veya damar yoluyla alınan ilâç, serum veya aşı vücudun içine akıtılmış olmakta ve bütün vücuda yayılmaktadır. Beslenme sayılıp sayılmayacağı tartışılsa bile, bunların vücudu güçlendirdiği ortadadır. Bu şekilde alınan ilâç, gerek ağızdan alınsın gerekse iğneyle zerk edilmiş olsun, hiçbir şekilde kefareti gerektirmese de orucu bozar ve kazayı gerektirir. İlâç almak veya iğne yaptırmak durumunda olan kimselerin ya o gün oruç tutmamaları ya

da ilâç almayı ve iğne yaptırmayı sahur ve iftar vakitlerine almaları gerekir.

İlaç almalarda sorumluluk mükellefe ait olacaktır. Söz konusu olan şey bir ibadettir ve Allah rızası için yapılmaktadır. Bu bakımdan, oruç tutan bu şuurdaki insanların gerekmediği hâlde, hiç açlık, susuzluk ve sıkıntı hissetmeden oruç tutmak için bu yola tevessül edeceklerini düşünmek son derece anlamsızdır.

12. Ramazan Orucunun Kazası

Ramazan'dan bir gün veya daha fazla oruç tutmayan kimselerin, bunları kaza etmeleri gerektiğinde görüş birliği vardır. Tutmama; hastalık, yolculuk, hayız, nifas ve benzeri özürler sebebiyle yahut kasten veya yanılarak niyeti terk etmek suretiyle olabilir. Her ne sebeple olursa olsun gününde tutulamamış Ramazan orucunun kaza edilmesi gereklidir. Aynı şekilde kefare, adak veya başlanıp bozulmuş nafil oruçların kazası da gereklidir. Ramazan orucunun kazası yasak günler dışında her zaman yapılabilir.

13. Kefaret Orucu

Ramazan'da özürsüz olarak oruç tutmamak büyük günahdır. Müslüman kişinin mazeretsiz olarak oruç yemesi son derece uzak ihtimaldir. Bununla birlikte Ramazan'da

mazeretsiz olarak kasten oruç yemek, Ramazan'ın saygınlığını ihlâl etmek anlamına geleceği için kefarete ödemek gerekir. Bu da iki ay peş peşe oruç tutmak ya da 60 fakiri doyurmak yoluyla yapılır. Araya hayız ve nifas gibi doğal mazeretlerin girmesi durumu kefarete orucunun peş peşe oluş özelliğine zarar vermez. Bu hâller geçtikten sonra yeniden niyet edilerek kalınan yerden devam edilir.

Ramazan'da oruç bozmanın kefaretle cezalandırılmasının altında, Ramazan'ın saygınlığına karşı işlenmiş bir suç bulunması yatar. Ramazan'da oruç bozmak, Ramazan ayına ve Ramazan orucuna yapılmış bir hürmetsizlik olduğu için böyle yapan kimseler için kefarete öngörülmüştür.

Ramazan orucu konusunda titiz davranmak gerekir. Ramazan'da özürsüz olarak oruç tutmayan kimse günahkârdır. Peygamberimiz mazeretsiz olarak Ramazan'da bir gün oruç yiyen kimsenin ömür boyu oruç tutsa da o günün borcunu gerçekten ödemiş olmayacağını ifade etmiştir.

14. Fıdye

Fıdye, genel anlamda kusurlu olarak yerine getirilen ibadetlerin telafisi için ödenen bedel anlamındadır. Oruç ibadeti yerine getirilirken meydana gelen kusurlardan dolayı fıdye ödenir. Kefarete ile fıdye birbirinin karşılığı manalarda kullanılmıştır. Kefarete günah olan bir kusur

sebebiyle ödenen bedel anlamında kullanılmış, fidye ise meşru bir mazeret sebebiyle bir ibadetin yerine getirilmesi sırasında kusur yapma anlamında kullanılmıştır. Bakara Sûresi'nin 184. âyetinde fidyenin geçerliliği belirtilmiştir. "Oruç sayılı günlerdedir. Sizden her kim o günlerde hasta veya yolcu olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde oruç tutar. Oruç tutamayanlara fidye gerekir. Fidye bir fakiri doyuracak miktardır. Her kim de, kendi hayrına olarak fidye miktarını artırır bu, kendisi hakkında elbette daha hayırlıdır. Bununla beraber, eğer işin gerçeğini bilerseniz, oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır."

Oruçta fidye miktarı, âyette geçen 'bir fakiri doyuracak miktardır' ifadesinden de hareketle bir kişiyi bir gün için doyuracak iki öğün yiyecek olarak anlaşılmış olup bu da fitre miktarıyla uyum gösterir. Bu miktarın aynî olarak veya aynı değerinde para yahut mal olarak verilmesi caizdir.

15. *Sadaka-i Fıtır*

Halk arasında fitre de denilen sadaka-i fıtır, dinen zengin olarak Ramazan ayının sonuna yetişen Müslüman'ın belirli kimselere vermesi vacip olan bir sadakadır.

Sadaka-i fıtır, borcundan ve aslî ihtiyaçlarından fazla olarak nisap miktarı mala sahip olan her Müslüman'a vaciptir. Bunda, zekâtta olduğu gibi, malın nâmî olması

ve üzerinden bir yıl geçmesi gibi bir şart söz konusu değildir. Dinen zengin olan çocuk ve delinin malından velî veya vasîsinin vermesi gerekir. Bu sadakanın vacip olma zamanı Ramazan bayramının birinci günü olmakla birlikte, bayramdan önce de verilebilir. Hatta bu daha iyidir. Bununla birlikte, bayram günü veya daha sonra da verilebilir.

Fitrenin hedefi, bir fakirin içinde yaşadığı toplumun hayat standardına göre bir günlük yiyeceğinin karşılanması, böylece bayram sevincine iştirak etmesidir. Dinen zengin sayılanlara; anne, baba, dedeler ve ninelere; oğul, kız ve torunlara ve bakmakla yükümlü olduğu kimselere sadaka-i fitır verilmez. Bir kimse, fitresini bir fakire verebileceği gibi, birkaç fakire de dağıtabilir.